

บทที่ 3

มาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน

"การริบทรัพย์สิน" หมายถึง การที่รัฐไปพรากเอาทรัพย์สินมาจากบุคคลใดโดยไม่มีค่าตอบแทนให้เนื่องจากการที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายถึงการบังคับเอาไปซึ่งทรัพย์สินเฉพาะอย่าง อันมีความเกี่ยวพันอยู่กับการกระทำความผิด¹

จากความหมายของการริบทรัพย์สิน จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษอย่างหนึ่งเพราะเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งในกฎหมายอาญาถือว่าโทษริบทรัพย์สินเป็นโทษสถานเบาที่สุด จากวิธีการลงโทษที่กฎหมายอาญากำหนดไว้ทั้ง 5 ชนิด * แต่โทษริบทรัพย์สินมีลักษณะที่ตายตัวไม่สามารถลดโทษ หรือลดมาตราส่วนของโทษได้²

ในปัจจุบันการประกอบอาชญากรรมมักจะกระทำในรูปขององค์กรอาชญากรรมและส่วนใหญ่แล้วจะมีเจตนาทางการเงินร่วมอยู่ด้วย กฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อปราบปรามอาชญากรรม เหล่านี้ แม้จะมีโทษที่รุนแรงก็ยังไม่สามารถปราบปรามอาชญากรรมเหล่านี้ให้ประสบผลสำเร็จได้ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะกฎหมายเหล่านี้ไม่สามารถเอื้อมไปถึงผู้กระทำความผิดที่เป็นตัวการใหญ่ได้ ประกอบกับผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับมีจำนวนมาก อันเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ผู้ประกอบการคิดว่าคุ้มค่ากับการถูกจับกุมและถูกลงโทษ นอกจากนี้ทรัพย์สินที่ได้มาด้วยวิธีการ เหล่านี้ส่วนใหญ่ ผู้กระทำความผิดจะนำไปแปรสภาพเป็นทรัพย์สินอื่น หรือ

¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. "การริบทรัพย์สิน". ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ ศรีนท. หน้า 62

* ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ได้บัญญัติว่า มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. กักขัง
4. ปรับ
5. ริบทรัพย์สิน

² หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 34.

แปรเป็นรายได้ที่ถูกกฎหมายและนำรายได้ไปลงทุนในธุรกิจที่ถูกกฎหมายเพื่อเป็นการอำพรางที่มาของรายได้ เช่น จะคิดตามทรัพย์สินเหล่านั้นกลับมาลงโทษด้วยวิธีการริบทรัพย์สินได้ อย่างไรก็ตามก็ตามการลงโทษด้วยการริบทรัพย์สินเป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของผู้ถูกริบทรัพย์สินเป็นอย่างมาก เพราะการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบค้ายาเสพติดนี้สามารถริบทรัพย์สินที่เป็นดอกผลที่ได้มาจากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดด้วย ซึ่งถ้าไม่กำหนดให้แน่นอนแล้วย่อมสามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางแต่การลงโทษด้วยวิธีการริบทรัพย์สินนี้อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อประชาชนได้ ถ้าหากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจิตใจที่ไม่บริสุทธิ์แล้วอาจ คำนึงการจับกุมบุคคลที่มั่งมีมาพิจารณาลงโทษริบทรัพย์สินของบุคคลผู้นั้นได้โดยง่าย โดยกล่าวอ้างว่าบุคคลนั้นลักลอบค้ายาเสพติด

จากที่กล่าวมาแล้วว่า การริบทรัพย์สินเป็นการลงโทษที่สามารถนำไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมในรูปแบบใหม่ที่คิดวิธีหนึ่ง และมาตรการดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ ดังนั้นจึงมีการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับมาตรการดังกล่าว โดยกำหนดให้มาตรการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการหนึ่งของความร่วมมือระหว่างประเทศในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อนำไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรม

การริบทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษทางอาญาประการหนึ่งที่ใช้กับบุคคลผู้กระทำความผิด ซึ่งวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญามีอยู่หลายทฤษฎี ทฤษฎีที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1. ทฤษฎีการแก้แค้นทดแทน (retribution theory) ³

บุคคลจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเองอย่างเต็มที่ เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดจึงต้องถูกลงโทษอย่างสาสมเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน สำนักกฎหมายคลาสสิกในเยอรมันมีความเห็นว่าบุคคลหนึ่งในฐานะหนึ่งย่อมสามารถจะกระทำการต่าง ๆ ได้เพราะเรามีจิตใจเป็นอิสระ กล่าวคือไม่มีสิ่งอื่นมากำหนดให้เขากระทำ เมื่อมนุษย์มีจิตใจอิสระที่จะกระทำความผิดหรือไม่ก็ได้เช่นนี้แล้วถ้าหากเขาได้กระทำความผิด จุดประสงค์ของการลงโทษก็คือการตอบแทนแก้แค้นที่ยุติธรรม ส่วนความคิดที่จะให้การลงโทษเป็นการป้องกันมิให้กระทำความผิดเกิดขึ้นอีกนั้นมีความสำคัญลดหลั่นลงมาและโดยทั่วไปก็หมายถึงการป้องกันบุคคลทั่วไปไม่ให้กระทำความผิดอย่างเดียวกันนั้น ⁴ ส่วนนักปรัชญาชาวอังกฤษเห็นว่าการที่มนุษย์จะได้รับโทษก็เนื่องมาจากการกระทำความผิดของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์คือการมุ่งแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดและเป็นการชดเชยทางด้านความรู้สึกให้กับผู้เสียหาย ⁵

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ Edmund L. Pincoffs, The Rational of Legal Penance, (New York)

ทฤษฎีนี้จะพิจารณาถึงการกระทำในอดีตที่ผ่านมาแล้วเท่านั้น โดยไม่พิจารณาถึงผลที่จะเกิดจากการลงโทษไม่ว่าผลนั้นจะเป็นผลเสียหรือผลดี กล่าวคือผลที่เกิดตามมานั้นเป็นเพียงผลพลอยได้ของการลงโทษเท่านั้นหาใช่ความประสงค์ที่แท้จริงไม่ หากแต่ความประสงค์ที่แท้จริงคือการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดและเป็นการชดเชยทางด้านความรู้สึกของผู้เสียหาย การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนี้บางครั้งผู้มีอำนาจลงโทษจะใช้อารมณ์และความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผู้กระทำความผิด ทำให้การตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่เขาได้กระทำ ลักษณะการลงโทษตามทฤษฎีนี้อยู่ในยุคก่อนสำนักคลาสสิก (pre-classical) ⁶

2. ทฤษฎีเพื่อการป้องกัน (prevention theory) ⁷

ทฤษฎีนี้มีความเห็นว่า การลงโทษควรมีความประสงค์เพื่อป้องกันสังคมเป็นหลักสำคัญโดยป้องกันตัวผู้กระทำความผิดเอง (special prevention) ให้เช็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีกและป้องกันบุคคลอื่น ๆ ทั่วไป (general prevention) ให้เห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเพื่อจะได้มีความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก ⁸

หลักเกณฑ์ของการลงโทษเพื่อป้องกัน ประกอบด้วย

2.1 ปริมาณของโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิด ทฤษฎีนี้จะเน้นที่ปริมาณของโทษและวิธีการลงโทษ กล่าวคือ ผลร้ายที่ได้จากการลงโทษจะต้องมีมากกว่าผลที่ได้จากการกระทำความผิดก็เป็นการเพียงพอแล้ว ในขณะที่เดียวกันการลงโทษเพียงอย่างเดียวไม่สามารถป้องกันการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพจึง จำเป็นต้องมีการป้องกันในลักษณะอื่นควบคู่กันไปด้วย ในส่วนนี้ได้มีความคิดในยุคใหม่เกิดขึ้นโดยให้ความสำคัญกับปริมาณโทษเพียงเท่าที่จำเป็นที่จะให้เกิดความทุกข์มากกว่าความสุขที่จะได้จากการกระทำความผิดเท่านั้น มาตรการอื่นที่ควรนำมาใช้ป้องกันควบคู่กับการลงโทษ คือการจับกุมอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งต่างกับความคิดเห็นในยุคก่อนที่ได้กำหนด ปริมาณโทษเพิ่มขึ้นเพื่อไว้สำหรับชดเชยความไม่แน่นอนของการที่

⁶ Raymond Saleilks, The Individualization of Punishment. (New Jersey : Patterson Smith, 1968), p.20.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ จิตติ ดิงศรัทธี, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา 1 ภาค 1. (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2525) หน้า 12-14.

อาจจะไม่ได้รับโทษ ถือได้ว่าเป็นการกำหนดโทษเพื่อไว้ล่วงหน้าและได้กำหนดโทษของผู้ที่กระทำ ความผิดโดยเกิดจากนิสัยไว้สูงกว่าปกติด้วย ซึ่งกรณีนี้ความคิดในยุคใหม่ได้เห็นว่า การที่กำหนด โทษไว้สูงเพียงใดก็ตาม ถ้าหากยังขาดมาตรการอื่นที่มาประกอบเพื่อช่วยในการป้องกันแล้วก็จะ ไม่สมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาสำหรับความคิดในยุคใหม่ คือเป็นการยากที่จะ หาปริมาณโทษของผู้กระทำความคิดให้พอเหมาะกับการกระทำ โดยที่โทษนั้นจะต้องไม่มาก หรือน้อยเกินไป⁹

2.2 ความแน่นอนรวดเร็วในการลงโทษเพื่อให้คนทั่วไปเกรงกลัว ทุกครั้งที่มีการ กระทำความผิดต้องมีการจับกุมเพื่อนำบุคคลผู้ที่กระทำความผิดมาพิจารณาลงโทษด้วย ความรวดเร็ว เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดคนกระทำความผิดซ้ำและป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันการลงโทษก็ต้องกระทำโดยเปิดเผยและรุนแรงเหมาะสมกับการกระทำ ความผิดเพื่อให้ประชาชนทั่วไปเห็นว่าหากมีการลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าวแล้วย่อมเกิดความ เกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก¹⁰

2.3 การลงโทษต้องเกิดประโยชน์ต่อสังคมในด้านการป้องกันการกระทำความผิด ทฤษฎีนี้ถ้าการลงโทษไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในด้านการป้องกันแล้วย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะ ลงโทษ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการลงโทษในทฤษฎีนี้ไม่ถือว่าจะต้องลงโทษทุกครั้งที่มีการกระทำ ความผิดขึ้นอยู่กับว่าการลงโทษนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อ สังคมหรือไม่¹¹

2.4 ข้อจำกัดบางประการของการลงโทษเพื่อป้องกัน ในสภาพความเป็นจริงบุคคล แต่ละคนมีความคิด หรือเจตนาไม่เท่าเทียมกัน ถ้าลงโทษเหมือนกันแล้วจะเป็นการไม่ยุติธรรม กับบางคนเนื่องจากบุคคลแต่ละคนจะมีความคิดแตกต่างกันไปตามสถานะในขณะนั้นสามารถ พิจารณาได้ 2 กรณี คือ

- ขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติของแต่ละบุคคล ได้แก่ อายุ ความเป็นเด็ก ความไม่สม ประกอบทางจิต เช่น คนวิกลจริต ความไม่สมประกอบทางสมอง เช่น คนปัญญาอ่อน บุคคล เหล่านี้ย่อมตกเป็นเหยื่อให้กระทำความผิดได้ง่ายกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป การกระทำความผิด ของพวกเขาเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้น มาตรการลงโทษเพื่อป้องกัน จะใช้ได้ผลน้อยกับบุคคลเหล่านี้

⁹ Jeremy Bentham, An Introduction to the Principle of Moral and Punishment. (New Jersey : Patterson Smith, 1968), p.20.

¹⁰ Johnannes Andenaes, "The General Preventive Effects of Punishment", U. of Pa. L Rev. vol. 114, (1966) : pp.949, 960-961.

¹¹ จิตติ ดิงศรัทธี, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา 1 ภาค 1, หน้า 17.

- ขึ้นอยู่กับลักษณะการกระทำ แบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ

ก. มีโอกาสที่ไตร่ตรองก่อนกระทำความผิด ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีโอกาสไตร่ตรองถึงผลได้ผลเสียของการกระทำความผิด การลงโทษเพื่อป้องกันก็สามารถนำมาใช้อย่างได้ผลหากการกระทำความผิดทำโดยการใช้อารมณ์หรือศกใจ ซึ่งเป็นการกระทำความผิดฉับพลัน การลงโทษเพื่อป้องกันก็จะใช้ไม่ได้ผล

ข. มีเจตนากระทำความผิดหรือเป็นเรื่องประมาท ถ้าผู้กระทำความผิดมีเจตนาที่จะกระทำความผิด ย่อมแสดงว่าผู้กระทำยอมรับในโทษที่ตนเองจะได้รับได้และคิดว่าคุ้มค้ำกับการกระทำความผิด ดังนั้นการลงโทษ เพื่อป้องกันจึงสามารถใช้ได้ผลกับการกระทำความผิดโดยเจตนา ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำความผิดโดยประมาท ถ้ารู้ถึงโทษที่ตนจะได้รับย่อมเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น¹² ลักษณะการลงโทษตามทฤษฎีนี้อยู่ในยุคสำนักคลาสสิกใหม่ (new-classical)¹³

3. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขดัดแปลง (reformatory theory)

ทฤษฎีนี้เห็นว่ามนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจ หรืออิทธิพลอื่น ๆ ที่ชักจูงใจให้กระทำความผิด ดังนั้นการบำบัดหรือการอบรมผู้กระทำความผิดจะเป็นการป้องกันการกระทำความผิดได้ทฤษฎีนี้เห็นควรให้ยกเลิกการลงโทษทั้งหมด¹⁴ ลักษณะการลงโทษตามทฤษฎีนี้อยู่ในยุคสำนักอิตาเลียน (Italian school)¹⁵

จากทฤษฎีการลงโทษที่กล่าวไปแล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่มิตฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง โดยเฉพาะที่จะนำมาใช้ป้องกันการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ แต่ทุกทฤษฎีก็สามารถป้องกันการกระทำความผิดได้ในตัวเอง ขึ้นอยู่กับผู้ใช้ทฤษฎีว่าจะควรจะทำทฤษฎีใด

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

¹³ Raymond Saleilks. The Individualization of Punishment, p.2 2

¹⁴ B.F. Skinner in Jdin G.Burke, The New Technology and Human Values, (California : Wads Work Publishing Company, Inc, 1966), p.282-288. Raymond

¹⁵ Saleilks. The Individualization of Punishment, p.50

ไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งผู้ใช้ทฤษฎีควรจะใช้คุณพินิจของตนเองพิจารณาถึงความเหมาะสมนั้น เนื่องจากถ้าใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเพียงทฤษฎีเดียว แล้วก็จะเกิดช่องว่าง ทำให้ไม่สามารถป้องกันการกระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรนำทฤษฎีทั้งสามทฤษฎีมาผสมกันและนำมาใช้ให้เหมาะสม นอกจากจะเป็นการลดช่องว่างของแต่ละทฤษฎีแล้วยังสามารถลดการกระทำผิดได้อย่างได้ผลด้วย

การลงโทษริบทรัพย์สิน

การแก้ไขป้องกันโดยการประกอบอาชญากรรมประเภทที่มีผลประโยชน์จำนวนมหาศาลนั้นลงโทษผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่เป็นการเพียงพอ หากแต่ควรนำมาตรการที่สามารถจัดมูลเหตุจูงใจของผู้กระทำความผิด ซึ่งได้แก่การริบทรัพย์สิน เพราะการริบทรัพย์สินเป็นการตัดโอกาสไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการกระทำความผิด ดังนั้นในกฎหมายที่รัฐตราออกมาเพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด นอกจากจะมีความมุ่งหมายในการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของผู้กระทำความผิดแล้วยังควรจัดที่มาของอำนาจองค์การอาชญากรรม ซึ่งก็คือเงินหรือทรัพย์สิน ต่าง ๆ ด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์มีความหวงแหนที่จะรักษาไว้ให้เป็นของตนหรือเป็นมรดกสืบต่อไปยังลูกหลาน

การริบทรัพย์สินในประเทศไทยมีปรากฏมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ซึ่งในสมัยนั้นมีลักษณะเป็นโทษโดยแท้ กล่าวคือ ให้ริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดตกเป็นของรัฐทั้งสิ้นในเรื่องนี้จึงได้มีนักกฎหมายบางท่านแสดงทัศนะว่า การริบทรัพย์สินไม่ใช่โทษที่กระทำต่อตัวบุคคล แต่เป็นโทษที่กระทำต่อตัวทรัพย์สิน และเป็นการที่รัฐใช้อำนาจของตนที่จะริบทรัพย์สินหรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิด¹⁶ การริบทรัพย์สินจะทำได้ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าการริบทรัพย์สินมีวัตถุประสงค์และผลเป็นการลงโทษ ทรัพย์สินที่สามารถริบได้ ได้แก่ ทรัพย์สินที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งหมายถึงวัตถุที่มีรูปร่างและวัตถุที่ไม่มีรูปร่าง ย่อมรวมถึงสิทธิต่าง ๆ ด้วย สิทธิที่กล่าวถึง คือ ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยืนยันกับผู้อื่นเพื่อคุ้มครองตนเอง หรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ของบุคคลนั้น¹⁷ ดังนั้นสิทธิในทรัพย์สินจึงหมายถึง

¹⁶ พิศมัย จักรางกูร, "การริบทรัพย์สิน" วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 9-11

¹⁷ พ.ศ.อ. วันชัย ศรีนวลนัค, "การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษริบทรัพย์สินในคดีอาชญากรรม" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 75.

ความถูกต้องหรือความชอบธรรมของบุคคลที่มีต่อทรัพย์สินนั้น หรือเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น และจะต้องได้รับการคุ้มครองโดยมีวัตถุประสงค์เป็นทรัพย์สิน จากบทบัญญัติตามกฎหมายเก่าๆ ของไทย เช่น กฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะโจร กฎหมายอาญาหลวง กฎหมายลักษณะขบถศึกได้บัญญัติถึงการริบทรัพย์สินเอาไว้โดยเรียกว่า "การริบราชบาทว์" ซึ่งได้แก่ การริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจนสิ้นเชิง และรวมถึงทรัพย์สินสมบัติข้าทาสบริวารใด ๆ ในสมัยนั้นถือว่า การริบราชบาทว์เป็นการลงโทษทางอาญาอย่างร้ายแรงอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับ โทษประหารชีวิต หรือโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพให้จำคุกตลอดชีวิต¹⁸ ต่อมาเมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบประชาธิปไตยได้มีการคุ้มครองถึงสิทธิต่าง ๆ มากขึ้น โดยรวมถึงสิทธิในทรัพย์สินด้วย แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการรัฐประหารเกิดขึ้นหลายครั้งและในบางครั้งมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญเก่าโดยบัญญัติรัฐธรรมนูญใหม่ขึ้นทดแทนแต่ไม่มีรัฐธรรมนูญฉบับใดเลยที่จะไม่คุ้มครองสิทธิในทรัพย์สิน จะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเสมอมา ดังนั้นการจะไปจำกัดตัดทอน สิทธิต่าง ๆ ในทรัพย์สินของบุคคลย่อมไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายออกมาเป็นการเฉพาะเจาะจงเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมซึ่งอยู่เหนือประโยชน์และสิทธิ แต่การที่จะมีกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ได้ต้องมีเหตุผลและผ่านขั้นตอนการพิจารณาถ่วงถ่วงจากองค์กรที่ทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย ซึ่งได้แก่รัฐสภามาแล้วว่าสมควรยอมให้มีกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งขั้นตอนของการออกกฎหมายมีหลายขั้นตอน จึงมีความมั่นใจได้ว่าจะออกมาเป็นกฎหมาย และมีผลบังคับใช้จะต้องผ่านการพิจารณาแล้ว อย่างรอบคอบและมีเหตุผลอย่างเพียงพอ¹⁹

จะเห็นได้ว่าการริบทรัพย์สินสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แนวความคิด ได้แก่

- แนวความคิดแรกถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษในระบบนี้จะไม่ริบทรัพย์สินที่ไม่ได้ เป็นของจำเลย การที่จะริบทรัพย์สินตามระบบนี้ได้ต้องมีการกระทำความผิดมาก่อน และการ ลงโทษริบทรัพย์สินจะต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด เช่น ประมวล กฎหมายอาญาของญี่ปุ่น²⁰

- แนวความคิดที่สองถือว่า การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยในระบบนี้ สามารถริบทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของจำเลยได้ ซึ่งศาลจะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย บังคับอย่างไร

¹⁸ พิชพนธ์ จักรางกูร, "การริบทรัพย์สิน", หน้า 9-11

¹⁹

²⁰ พิชพนธ์ จักรางกูร, "การริบทรัพย์สิน", หน้า 27 อ้างถึง The Criminal Code of Japan, Translated and by William J. Sebald, 1936, p.9 S9.

เพียงใดนั้นต้องคำนึงถึงกาลข้างหน้าเพื่อความปลอดภัยของชุมชนเพราะถือว่าความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนสิ่งบอกเหตุว่าจะต้องมีอันตรายเกิดขึ้นต่อไป จึงมีความจำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันการที่จะใช้วิธีการใดเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย จะต้องเป็นไปตามเหตุผลของวิธีนั้นจะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างอื่นมาทดแทนไม่ได้ อย่างไรก็ตามวิธีการทั้ง 2 วิธีได้มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันคือ เพื่อปราบปรามการกระทำความผิด และจะนำมาใช้กับบุคคลใดได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายระบุไว้อย่างชัดเจนขณะเดียวกันก็ต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างถูกต้อง เช่น ประมวลกฎหมายอาญาของอิตาลี²¹

จากที่กล่าวมาแล้ว การริบทรัพย์สินมีรากฐานมาจากหลักที่ว่าทรัพย์สินใดไม่ว่าเป็นสิ่งที่มิชีวิต หรือไม่มีชีวิต หากเป็นเหตุก่อให้เกิดความตายหรืออันตรายแก่มนุษย์แล้วจำเป็นต้องริบทรัพย์สินนั้นเข้าเป็นของรัฐเพื่อทำลายเสียหรือเพื่อการกุศล ดังเช่นปรากฏใน common-law doctrine of deodand, Mosaiical Law และ Athenian Law Blackstone นักกฎหมายชาวอังกฤษ ซึ่งอธิบายว่า เพราะเจ้าของทรัพย์สินมีส่วนในการทำให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยโดยความประมาทของตน ดังนั้นเจ้าของจึงควรถูกลงโทษโดยการถูกริบทรัพย์สินนั้น²² ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ได้มีการค้นคว้ากฎหมายเกี่ยวกับริบทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมันนี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของระบบกฎหมาย 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายแบบ common law และระบบกฎหมายแบบ civil law ได้มีการพัฒนา กฎหมายในเรื่องริบทรัพย์สินอย่างกว้างขวางโดยประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งการริบทรัพย์สิน ออกเป็น 2 ประเภท คือ การริบทรัพย์สินทางแพ่งและการริบทรัพย์สินทางอาญา ส่วนประเทศเยอรมันนีแบ่งการริบทรัพย์สิน ได้ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

1. การริบทรัพย์สินของประเทศสหรัฐอเมริกา

การริบทรัพย์สินของประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การริบทรัพย์สินทางแพ่ง และการริบทรัพย์สินทางอาญา

1.1 การริบทรัพย์สินทางแพ่ง

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน, อ้างถึง Penal code of the Kingdom of Italy, Printed and Published by his Majesty's Stationary Office (London), 1931, p.6

²² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. "การริบทรัพย์สิน", ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนาย ประเสริฐ ศรีนทุ. หน้า 64.

การริบทรัพย์สินในทางแพ่งนี้มีรากฐานแนวความคิดมาจากในคอมมอนลอว์ที่ว่าตัวทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นเองเป็นทรัพย์สินที่ผิดและต้องริบให้แก่พระเจ้าทรัพย์สินที่จะริบได้นั้นต้องเป็นทรัพย์สินผิดกฎหมายโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้กระทำความผิดหรือของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากถือกันว่าทรัพย์สินนั้นเองเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ทรัพย์สินนั้นจึงมีผลกินมาตั้งแต่มีการกระทำความผิด การริบทรัพย์สินนั้นจึงมีผลให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของรัฐมาตั้งแต่กระทำความผิด การโอนต่อ ๆ มาจึงไม่มีผล ผู้รับโอนจะอ้างว่าตนได้รับมาโดยสุจริตไม่ได้ ซึ่งการริบทรัพย์สินทางแพ่งนี้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยโบราณในคัมภีร์ไบเบิลได้บัญญัติไว้ว่าถ้าวัวทำร้ายผู้ใดถึงตาย วัวนั้นจะถูกขว้างปาด้วยหิน และเจ้าของวัวจะเรียกร่องค่าเสียหายผู้ใดมิได้²³ จากคัมภีร์จะเห็นได้ว่า แม้การกระทำของวัวจะไม่เกี่ยวกับเจ้าของ แต่เจ้าของก็ต้องรับผิดชอบด้วยการดังกล่าวได้เกิดขึ้นในสมัยกลางเรียกว่า the rule of deodand ซึ่งกำหนดให้ริบทรัพย์สินที่เป็นสาเหตุแห่งความตายของบุคคลอื่น และหลักการนี้ได้เป็นพื้นฐานของหลักกฎหมายที่ว่าเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายถือเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดและอาจจะใช้ทำอันตรายผู้อื่นได้อีกต่อไป ทางด้านกระบวนการพิจารณาความนั้นการริบทรัพย์สินจะฟ้องยังศาลที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่และจะฟ้องตัวทรัพย์สินนั้นเป็นจำเลยในคดีโดยตรง การที่จะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาด้วยหรือไม่เป็นอุปสรรคในการที่จะดำเนินคดีกับทรัพย์สินนั้น ส่วนวิธีการพิจารณาความนั้นการรับฟังพยานหลักฐานถือหลักการชั่งน้ำหนักพยานตามปรกติของวิธีการพิจารณาความแพ่ง (preponderance of the evidence) ทั่วไป โดยไม่ต้องพิสูจน์พยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัย (beyond resonable doubt) เหมือนในคดีอาญา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการบังคับใช้มาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาเป็นเวลานาน โดยเอาหลัก the rule of deodand มาเป็นพื้นฐานการริบทรัพย์สินทางแพ่งในประเทศของตน²⁴ โดยถือว่าวัตถุที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือครอบครองไว้โดยผิดกฎหมายเป็นการละเมิดกฎหมาย มาตรการริบทรัพย์สินนี้ได้นำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายศุลกากร (Tariff Act)²⁵

ก. กฎหมายศุลกากร

เป็นกฎหมายสำคัญที่ใช้หลักการริบทรัพย์สินทางแพ่งเป็นการลงโทษแก่ผู้ครอบครองสินค้านิติภาษีศุลกากรมาตั้งแต่เดิม ทรัพย์สินที่ริบได้ตามกฎหมายนี้คือ สินค้านำเข้าโดย

²³ ปียะพันธ์ สารากรบริรักษ์, " การกำหนดความผิดอาญาฐานเกี่ยวกับการฟอกเงิน ", หน้า 34, เรื่องเดิม, อ้างถึง footnote 12, p2.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁵ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์สานต์, "โทษริบทรัพย์สิน,"วารสารกฎหมาย ปีที่ 12 ฉบับที่ 1

ผิดกฎหมาย (19 U.S.C. 1462) รวมทั้งบรรดาเรือ ยานพาหนะ สัตว์ เครื่องบิน และสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกเพื่อให้ได้ข่าวสารหรือเพื่อการอื่นใดการนำเข้านำมาขนถ่ายจอด เคลื่อนย้าย ซ่อมแซม เทียบท่า หรือการขนส่งในช่วงต่อ ๆ มาเกี่ยวกับสินค้าใด ๆ ที่กำลังนำเข้าได้นำเข้าหรือพยายามจะนำเข้าโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (19 U.S.C. 1595a) ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินของผู้ใด เมื่อตรวจพบทรัพย์สินที่อาจจับได้แล้วจะมีการยึดไว้ก่อน (19 U.S.C. 1605) ต่อจากนั้นจะทำการประเมินราคาตามราคาท้องถื่น (19 U.S.C. 1606) และมีการแยกกระบวนการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภท²⁶ คือ

1. การดำเนินการริบทรัพย์สินของฝ่ายบริหาร (administrative forfeiture proceeding) วิธีการนี้เดิมใช้กับทรัพย์สินที่มีราคาไม่สูงมากนักโดยจะมีการพิมพ์ประกาศแจ้งความการยึด และการที่จะจำหน่ายทรัพย์สินให้รู้กันทั่วไปเป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ติดต่อกันตามวิธีการที่รัฐมนตรีกระทรวงการคลังกำหนด พร้อมกันนี้ได้มีการแจ้งข้อความไปยังบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย (19 U.S.C. 1607) ผู้ที่มีเหตุจะได้ทรัพย์สินคืนจะต้องยื่นคำขอต่ออัยการในระหว่างเวลาที่มีการประกาศดังกล่าว โดยวางหลักประกันจำนวนหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดไว้และประกันว่าจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในศาล หากผลการพิจารณาถึงที่สุดแล้วปรากฏออกมาว่าทรัพย์สินนั้นจะต้องถูกริบ (19 U.S.C. 1608) ในขณะที่เดียวกันหากอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าดำเนินการริบไม่ได้ต้องเสนอความเห็นให้คืน ไปยังผู้มีอำนาจสั่งคืน แต่ถ้าหากอัยการเห็นว่าทรัพย์สินนั้นจำเป็นต้องริบก็ต้องนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลเพื่อให้ ศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สินนั้นต่อไป (19 U.S.C. 1604 and 1618) กระบวนการริบทรัพย์สินจะกลายเป็นการดำเนินการริบทรัพย์สินของกระบวนการพิจารณา (judicial forfeiture) ซึ่งจะกล่าวต่อไปในข้อ 2. ส่วนกรณีที่ไม่ได้มีผู้มาแสดงตัวขอคืนทรัพย์สิน เจ้าพนักงานจะต้องออกประกาศว่ามี การริบทรัพย์สินนั้นแล้วและดำเนินการขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่นต่อไป (19 U.S.C. 1609) ส่วนทรัพย์สินที่กฎหมายห้ามมิให้มีการขาย หรือถ้าหากดำเนินการขายแล้วเห็นว่าไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปรัฐมนตรีกระทรวงการคลังอาจสั่งทำลายหรือดำเนินโดยวิธีอื่นก็ได้ (19 U.S.C. 1611) วิธีการนี้มีผู้เห็นว่าเป็นวิธีการปกติที่นำมาใช้แล้วได้ผลโดยไม่ยุ่งยากและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของพัวพันกับการกระทำความผิด จะไม่กล้ามาขอคืนทรัพย์สินดังกล่าว จึงได้มีการแก้ไขให้ใช้กับทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงขึ้น ในปี ค.ศ. 1984 ได้แก้ทรัพย์สินที่มีมูลค่าไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์ และให้ใช้กับทรัพย์สินบางชนิดซึ่งจะมีมูลค่าเท่าใดก็ตามก็สามารถริบทรัพย์สินนั้นได้เสมอ ได้แก่สินค้าที่ห้ามนำเข้าและบรรดา ยานพาหนะต่าง ๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2. การดำเนินการริบทรัพย์สินของกระบวนการพิจารณา (judicial forfeiture proceeding) วิธีการนี้จะใช้บังคับกับทรัพย์สินที่ไม่ได้อยู่ในบังคับของการดำเนินการริบทรัพย์สิน

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ของฝ่ายบริหาร (administrative forfeiture) ในกรณีที่มิผู้โต้แย้งถึงการที่จะริบทรัพย์สินของตนจะต้องดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการฟ้องคดีทรัพย์สินต่อศาลก่อนเสมอ จากนั้นจึงขอดำเนินการขายหรือจัดการแก่ทรัพย์สินที่ยึดไว้ต่อไป ตามปกติถ้าหากทรัพย์สินที่ยึดไว้เป็นของเสียง่ายหรือเป็นของเสื่อมราคาหรือจะเป็นการเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษามากเกินไป ไม่คุ้มกับราคาทรัพย์สินก็สามารถดำเนินการขายได้ทันที อย่างไรก็ตามถ้าทรัพย์สินที่ยึดมานั้นมีมูลค่าเกิน 100,000 ดอลลาร์ หรือเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในบังคับของวิธีการ judicial forfeiture แล้วจะต้องร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นได้เสียก่อน ในระหว่างที่ทรัพย์สินถูกยึดไว้นี้ หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ยึดไว้ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนี้มิได้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดก็สามารถ ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินนั้นได้ โดยจ่ายเงินตามราคาประเมิน ซึ่งเงินที่จ่ายไว้จะถูกรักษาไว้แทนทรัพย์สินที่ยึดเพื่อจัดการริบเงินนั้นตามกฎหมายต่อไป (19 U.S.C. 1614)

ทรัพย์สินที่มีการริบและดำเนินการขายแล้ว ถ้ามีบุคคลที่สามซึ่งสุจริตมาร้องขอคืนทรัพย์สินนั้นก็สามารถทำได้โดยการร้องขอเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินคืนได้ แต่จะต้องดำเนินการยื่นคำขอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังภายในระยะเวลา 3 เดือนนับแต่มีการขาย โดยที่ผู้ร้องจะต้องพิสูจน์ตนเองให้ได้ว่าตนไม่รู้ถึงการยึดทรัพย์สินนั้นมาก่อน และการที่ไม่รู้นั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ทำให้ไม่สามารถรู้ได้ ขณะเดียวกันเหตุที่ทรัพย์สินต้องถูกริบตามกฎหมายต้องไม่ได้เกิดจากประมาทอย่างร้ายแรงหรือเจตนาฉ้อฉลของตน

ข. กฎหมายยาเสพติด (Controlled Substances Act)⁷

เดิมการริบทรัพย์สินตามกฎหมายยาเสพติดนี้ใช้กับอาชญากรรมต่อเนื่อง (continuing criminal enterprise)* ต่อมาได้มีการแก้ไขให้ยกเลิกเงื่อนไขดังกล่าว และใช้กับการกระทำความผิดยาเสพติดเป็นการทั่วไป ซึ่งตามกฎหมายยาเสพติดนี้การริบ ทรัพย์สินทางแพ่ง ทรัพย์สินที่จะถูกริบเป็นของแผ่นดินได้ ต้องเป็นไปตามกฎหมายของสหรัฐ และทรัพย์สินนั้นได้ใช้หรือเกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิด สิทธิในทรัพย์สินนั้นจะตกเป็นของประเทศสหรัฐทันทีแม้ว่ายังไม่มีการพิพากษา โดยจะใช้ได้กับทรัพย์สิน ต่อไปนี้คือ (21 U.S.C. 881 (a))

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

* อาชญากรรมต่อเนื่อง (continuing criminal enterprise) คือ การกระทำที่ ทำติดต่อกันอย่างน้อย 3 ครั้ง และมีบุคคลสมคบกันตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

1. ยาเสพติดที่ผลิต ครอบครอง จำหน่าย แจกจ่าย หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย
2. วัสดุคืบและอุปกรณ์ทุกชนิดที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการผลิตและการขนส่งยาเสพติด
3. ทรัพย์สินทุกชนิดที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้เป็นภาชนะของยาเสพติดและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง
4. ยานพาหนะทุกชนิดที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการขนส่ง การขาย การครอบครอง และการซ่อนเร้นยาเสพติด หรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ยกเว้น ยานพาหนะของผู้ส่งสาธารณะ (common carrier) ที่รับขน ตามปกติ นอกจากผู้นั้นจะยินยอมหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หรือ ยานพาหนะของผู้ที่ไม่มีส่วนในการ กระทำความผิดและผู้กระทำความผิดได้ครอบครองยานพาหนะนั้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย
5. เอกสารต่าง ๆ ที่ใช้หรือมีไว้เพื่อในการกระทำความผิด
 - เงินตรา เอกสารสิทธิ หรือสิ่งมีค่าอื่นใดที่จัดไว้ให้หรือตั้งใจจะไว้ให้กับบุคคลใด ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับยาเสพติดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งเงินได้ และดอกผลจากสิ่งดังกล่าว เงินแต่ทรัพย์สินที่เจ้าของ มิได้รู้เห็นหรือยินยอมในการกระทำนั้นด้วย
6. อสังหาริมทรัพย์ สิทธิ และผลประโยชน์ในที่ดิน อุปกรณ์และการทำประโยชน์ในที่ดินซึ่งได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด เว้นแต่เจ้าของจะมิได้รู้เห็น ยินยอมในการกระทำนั้นด้วย

การยึดทรัพย์สินที่สามารถริบได้จะต้องมีการร้องขอต่อศาล เว้นแต่เป็นการยึดในการจับหรือค้น ถ้าอัยการเห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินนั้นเข้าข่ายริบได้ตามกฎหมายอาจจะยึดไว้ก่อนก็ได้ แต่ต้องดำเนินการร้องขอต่อศาลโดยเร็ว (21 U.S.C. 881 (61)) และให้นำกฎหมายศุลกากรมาใช้บังคับกับการนำทรัพย์สินออกขายหรือการคืนทรัพย์สินที่มีการริบไว้แล้วมาใช้โดยอนุโลม ทรัพย์สินที่ริบมานั้นถ้าไม่มีกฎหมายห้ามและรัฐเห็นว่าจะมีประโยชน์อาจนำทรัพย์สินนั้นมาใช้ในราชการก็ได้ หรือถ้าเห็นว่าจะเก็บไว้แล้วไม่เกิดประโยชน์จะนำออกขายก็ย่อมทำได้ เพื่อไม่ให้บุคคลทั่วไปเกิดการเข้าใจผิด กฎหมายยาเสพติดจึงได้ระบุไว้โดยตรงว่าทรัพย์สินที่ต้องริบถือเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐนับแต่มีการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้ต้องริบทรัพย์สินเกิดขึ้น

ในส่วนของการริบทรัพย์สินของบุคคลที่ 3 ถึงแม้ว่าการริบทรัพย์สินทางแพ่งตามแนวปฏิบัติที่ถือกันมาจะยึดหลักคดีแพ่งเป็นสำคัญก็ตาม แต่สภาพที่แท้จริงจะเกี่ยวข้องกับการกระทำ

ความผิดทางอาญา ดังนั้นการนำกฎหมายมาใช้บังคับจึงมีปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีทางอาญา สอดแทรกอยู่ด้วย ปัญหาศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยไว้ในปี 1886 และ 1965

"พยานหลักฐานที่ได้มาจากผู้กระทำความผิด (compulsory self incrimination) และพยานหลักฐานที่ได้มาโดยการค้นและการยึดโดยมิชอบ (unreasonable searches and seizures) ในคดีอาญาต้องนำมาใช้ในคดีรับทรัพย์สินทางแพ่งด้วย" ส่วนปัญหาการรับทรัพย์สินของบุคคลที่สามซึ่งมิใช่เป็นผู้กระทำความผิด หรือผู้สนับสนุน หรือตัวการร่วมในประเทศสหรัฐอเมริกา บุคคลดังกล่าวจะถูกทรัพย์สินอันเนื่องมาจากมีการทำผิดอาญาได้หรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้เดิมศาลได้วางหลักไว้ว่า ความสุจริตของบุคคลที่สามไม่เป็นข้อต่อสู้ให้มีการรับทรัพย์สินของตนโดยอ้างหลัก innocent person ขึ้นสู่คดีตลอดมา การที่ศาลวางหลักไว้เช่นนี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์กันมาก ต่อมาศาลสูงสหรัฐจึงได้ตัดสินในคดี (Calero-Toledo V. Pearson Yacht Leasing Co., 416 U.S.C. 663(1974) และวางหลักไว้อย่างแน่ชัดว่า²⁸

"ความสุจริตของเจ้าของไม่เป็นข้ออ้างมิให้รับทรัพย์สินมาแต่เดิม การริบเรือที่ขนยาเสพติดมีผลเป็นการป้องกันการกระทำความผิดครั้งต่อไปอันเป็นการลงโทษเพื่อให้เสียหายทางเศรษฐกิจและเพื่อมิให้ได้รับประโยชน์จากการทำผิด ซึ่งเมื่อมีกฎหมายเช่นนี้แล้วเจ้าของเรือจะต้องมีหน้าที่ระมัดระวังในการให้เช่าเรือของตนมิให้นำไปใช้ในการกระทำความผิด การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามจึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ"²⁹ จากคำพิพากษาของศาลสูงสหรัฐที่วางหลักไว้ในคดีนี้ทำให้เห็นว่าหากบุคคลที่สามซึ่งสุจริตได้กระทำการต่าง ๆ อันสมควร เพื่อไม่ให้เกิดการกระทำความผิดแล้วอาจนำมาใช้เป็นข้ออ้างเพื่อยกเว้นการริบทรัพย์สิน ได้ ดังนั้นในระยะหลังกฎหมายสารบัญญัติของ มลรัฐต่าง ๆ จึงได้ระบุเรื่องการสุจริตหรือการมิได้รู้เห็นเป็นใจหรือไม่มีส่วนในการกระทำความผิด (innocent person) เป็นเงื่อนไขในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไว้อย่างชัดเจนขึ้น แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายของ สหรัฐอเมริกาได้ระบุถึงขอบเขตการรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ซึ่งเป็นข้อยกเว้นการริบทรัพย์สินของบุคคลภายนอกไว้อย่างกว้างขวาง และมีได้จำกัดเฉพาะการกระทำที่เข้าลักษณะตัวการร่วมหรือผู้สนับสนุนเท่านั้น ในบางกรณีบุคคลที่สามก็สามารถยกเรื่องความสุจริตขึ้นมาอ้างได้ แต่ในบางกรณีก็ไม่สามารถอ้างไม่ได้

²⁸ D.K. Cherry, "Constitutional Law-State Forfeiture Statute Held Violative of Due Process," 52 Tul.L.Rev. (1978) : p. 871-872.

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาของศาลสูงสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวกับการรับฟังความสุจริตของบุคคลที่สามได้พิจารณาถึงการกล่าวอ้างความสุจริตของบุคคลที่สาม ซึ่งศาลได้พิจารณาถึงหน้าที่ความระมัดระวังของบุคคลที่สาม เช่น

คดี U.S.V. one 1979 Datsun 280 2X, 720 F.2d 543 (1983)

"เจ้าของจะขายรถ จึงให้คนขับไปให้ผู้จะซื้อดู แต่คนขับได้นำรถดังกล่าวไปชนโคเคนซึ่งเจ้าของรถไม่รู้มาก่อน และไม่สามารถจะรู้ได้ " กรณีเช่นนี้เจ้าของซึ่งเป็นบุคคลที่สามสามารถยกเรื่องความสุจริตขึ้นอ้างเพื่อมิให้ทรัพย์สินของตนถูกริบได้ " ³⁰

คดี U.S.V. one 1976 Buick Skylark, 2-door Coupe, 453 F.Supp 639(1978)

"รถยนต์ในบ้านสมาชิกในครอบครัวสามารถนำออกไปใช้เพื่อการใดก็ได้เมื่อรู้ว่าสมาชิกในครอบครัวยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การไม่ห้ามปรามหรือจำกัดการใช้รถยนต์ให้ชัดเจนจึงไม่เพียงพอที่จะอ้าง ความสุจริตของตนขึ้นอ้างเพื่อมิให้ทรัพย์สินถูกริบได้

ขั้นตอนการริบทรัพย์สินทางแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งจะเริ่มต้นกระบวนการด้วยการยึดทรัพย์สินที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นทรัพย์สินที่มีขอบโดยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร (administrative forfeiture proceeding) เป็นผู้มีอำนาจในการยึด ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดโยกย้าย จำหน่าย จ่ายโอนหรือนำเอาทรัพย์สินไปหลบซ่อนเสียก่อนและเพื่อให้มาตรการริบทรัพย์สินมีประสิทธิภาพในการป้องกันการกระทำความผิดอย่างจริงจังแต่อย่างไรก็ตามการยึดทรัพย์สินต้องอยู่บนพื้นฐานของการออกหมายตามรัฐธรรมนูญ (fourth amendment) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"สิทธิของบุคคลที่จะมีความปลอดภัยมั่นคงในร่างกาย เคหะสถาน เอกสาร และวัตถุสิ่งของต่อการค้น การยึด และการจับที่ไม่มีเหตุอันควรจะถูกล่วงละเมิดมิได้ และห้ามมิให้มีการออกหมาย เว้นแต่จะโดยมีเหตุอันควรซึ่งได้มาโดยการสามานหรือปฏิญาณตน และหมายนั้นจะต้องระบุเฉพาะเจาะจงถึงสถานที่ซึ่งจะถูกค้นตัวบุคคลที่จะถูกจับและสิ่งของที่จะถูกยึด

³⁰

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์สานต์, "โทษริบทรัพย์สิน", หน้า 89.

อย่างไรก็ตามการยึดทรัพย์โดยมิชอบด้วยกฎหมายไม่ทำให้การริบทรัพย์สินนั้นเสียไป หากพื้นฐานของการริบทรัพย์สินนั้นมีพยานหลักฐานที่เพียงพอ แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการยึดทรัพย์โดยมิชอบ อาจต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว"³¹

การริบทรัพย์สินทางแพ่งนอกจากจะปรากฏอยู่ในกฎหมายทั้งสองฉบับแล้ว ยังปรากฏอยู่ในกฎหมาย RICO* ของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย ซึ่งการริบทรัพย์ทางแพ่งตาม RICO ของสหรัฐอเมริกา มาตรการที่สำคัญในเรื่องนี้ ได้แก่ มาตรา 1964

มาตรา 1964 (a) ให้อำนาจตามที่จะมีคำสั่งใด ๆ ที่เหมาะสมแก่กรณี รวมทั้ง

- สั่งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งสละประโยชน์ของตนในธุรกิจ

- มีข้อกำหนดในโอกาสของกิจการหรือการลงทุนของบุคคล รวมทั้งห้ามมิให้บุคคลใดมีส่วนหรือพยายามมีส่วนในธุรกิจ

- สั่งให้สิ้นสุดหรือจัดตั้งกิจการธุรกิจขึ้นใหม่

การที่มีอนุมาตรานี้เพื่อทำให้วัตถุประสงค์ของ RICO บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ และให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการที่จะมีคำสั่งใด ๆ ในคดีแพ่งตาม RICO

มาตรา 1964 (b) ให้อำนาจอธิปไตยการที่จะเริ่มต้นกระทำการใด ๆ ในทางแพ่งเกี่ยวกับ RICO ด้วยกำหนดวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งอนุมาตรานี้ใช้สำหรับก่อนที่จะนำคดีแพ่งขึ้นฟ้องต่อศาล และได้ให้อำนาจรัฐในการที่จะขัดขวางหรือยับยั้งจำเลยจากการกระทำผิดกฎหมายต่อไป และป้องกันมิให้ผู้ถูกกล่าวหาเคลื่อนย้ายสิ่งของตนได้รับใน³²

³¹ U.S.Department of Justice, Civil Rico : a Manual for Federal Prosecutors (Washington,D.C. : The Organized Crime and Racketeering Section, 1988), p.7.

³² *ibid.*, p.8.

* The Racketeer Influenced and Corrupt Organization Statue (RICO)
= กฎหมายป้องกันการประกอบมิจฉฉฉ.

มาตรา 1964 (c) "บุคคลที่ได้รับความเสียหายในทางธุรกิจหรือทรัพย์สินโดยการละเมิดกฎหมาย ตามมาตรา 1962 อาจฟ้องคดีและเรียกร้องค่าเสียหาย ค่าใช้จ่าย และค่าทนายความได้"

มาตรา 1964 (d) " คำพิพากษาหรือคำสั่งที่ถึงที่สุดในคดีอาญาจะปิดปากมิให้จำเลยโต้เถียงในคดีแพ่งที่มีข้อกล่าวหาซึ่งมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีอาญา " ตามอนุมาตรานี้ตั้งใจจะห้ามมิให้จำเลยโต้เถียงข้อเท็จจริงที่ได้มีการพิสูจน์แล้วในคดีอาญา

ในกรณีที่มีการฟ้องเพื่อดำเนินคดีริบทรัพย์สินทางแพ่งไว้ที่ศาลต่าง ๆ แล้วนั้น กฎหมายกำหนดให้อัยการสามารถร้องขอให้ศาลรอการพิจารณาคดีทางแพ่งไว้ก่อนได้ ถ้ามีการฟ้องคดีอาญาในกรณีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันขึ้นแล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการพิจารณาพิพากษาในคดีอาญาหรือคดีแพ่งก่อนที่คดีอาญาจะพิจารณาเสร็จสิ้น เพราะอาจจะกลายเป็นการเปิดเผยเทคนิคในการดำเนินคดีของอัยการได้ นอกจากนี้กฎหมายยังได้ให้อำนาจฟ้องคดีแพ่ง ณ ศาลที่มีการพิจารณาคดีอาญาได้ด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้มีการพิจารณาคดีร่วมกัน

2.1.2 การริบทรัพย์สินทางอาญา (criminal forfeiture)

การริบทรัพย์สินทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รากฐานมาจากกฎหมายอังกฤษโบราณได้กล่าวถึงเรื่องของการริบทรัพย์สินในทางอาญาไว้ 3 แบบ คือ

1. ผู้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงและผู้ทรยศต่อชาติ (felons and traitors) จะถูกริบทรัพย์สินสมบัติ (estates) ทั้งหมดที่มีเป็นของภักษัตริย์หรือขุนนางผู้ครอบครองนคร
2. กฎหมายลายลักษณ์อักษรบางเรื่องระบุให้ริบทรัพย์สินบางอย่างเพื่อเป็นการลงโทษ
3. เครื่องมือที่ใช้ในการฆ่าผู้อื่นเรียกว่า deodand จะต้องถูกริบเพราะถือว่าเป็นที่ผิดกฎหมายในตัวของมันเอง ³³

³³ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "กฎหมายการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด". กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. (อัคราเนนา).

การริบทรัพย์สินตามแบบที่ 1 และแบบที่ 2 จะพิจารณาความผิดของผู้กระทำซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ส่วนแบบที่ 3 จะพิจารณาความผิดของเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำ ความผิด (quilty property) ซึ่งแบบนี้ต่อมาประมาณ ปี ค.ศ. 1800 ได้ถูกนำมาใช้ในเรื่องการฝ่าฝืนกฎหมายศุลกากรและสรรพากรด้วย และเมื่อปี ค.ศ. 1846 การริบ deodand นี้ก็ต้องถูกยกเลิกไปเพราะรัฐเองเป็นผู้ละเมิดอำนาจดังกล่าว³⁴

การริบทรัพย์สินทางอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกเมื่อปี ค.ศ. 1790 ว่าห้ามมิให้มีการริบทรัพย์สินเพื่อการลงโทษในคดีอาญาในระดับสหรัฐจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1970 การริบทรัพย์สินทางอาญาได้ถูกนำมาใช้ที่ทันสมัยใหม่ เนื่องมาจากหลักการและเหตุผลที่ว่า³⁵

1. เพื่อปราบอาชญากรรมด้วยการลงโทษทางเศรษฐกิจ (economic sanction) อย่างรุนแรง เช่น ริบที่ดินที่ใช้ปลูกกัญชาแทนที่จะริบเพียงแค้กัญชาที่ปลูกไว้ในที่ดินเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้ที่ดินเป็นทรัพย์สินที่มีราคาแพง ถ้ามีกฎหมายให้ริบทรัพย์สินนั้นแล้วก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะลงมือกระทำการต้องมีการคิดถึงผลเสียเสียก่อน

2. เพื่อทำลายขบวนการก่ออาชญากรรม (organization crime) วิธีการนี้กระทำได้ด้วยการพยายามริบเงินรายได้และทุนค่าเงินการขององค์กร อาศัยเงินในบัญชีธนาคารของขบวนการหรือผู้ร่วมขบวนการทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งเรือและเครื่องบิน หรือยานพาหนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งวิธีการดังกล่าวสามารถปราบปรามการก่ออาชญากรรมได้ดีกว่าการจับตัวคนร้ายเป็นรายบุคคล เนื่องจากในองค์กรอาชญากรรมเมื่อผู้ร่วมขบวนการคนหนึ่งถูกจับก็สามารถหาคนเข้าร่วมขบวนการมาทดแทนกันได้ตลอดเวลา

3. ทรัพย์สินที่ริบมาได้ถือได้ว่าเป็นการชดเชยเงินของสังคมที่ต้องเสียไปในการปราบปรามอาชญากรรมเหล่านี้ ซึ่งถ้ารัฐบาลนำเอาทรัพย์สินที่ริบได้เหล่านี้มาใช้ในการปฏิบัติงานที่มีวัตถุประสงค์ในการปราบปรามอาชญากรรมแล้วจะเป็นการเพิ่มงบประมาณให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้เพิ่มขึ้น³⁶

34 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

35 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

36 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

การริบทรัพย์สินในทางอาญาที่ถือว่าเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น ปรากฏอยู่ในกฎหมาย Racketeer Influenced and Corrupt Organization Statue (RICO) และกฎหมาย The Continuing Criminal Enterprise Statue (CCE) ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้เกิดจากอาชญากรรมในรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากความยากจน หรือความทรมาณหรือความผิดปกติทางจิต หากแต่มีสาเหตุมาจากความต้องการเงินหรือทรัพย์สิน ดังนั้นการป้องกันอาชญากรรมโดยการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวแต่ไม่ขจัดอำนาจและทรัพย์สินขององค์กรอาชญากรรมย่อมเป็นการไร้ผล กฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่อาชญากรรมทางธุรกิจและกลุ่มบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องไม่ใช่เฉพาะในฐานะความผิดใดความผิดเดียว แต่เกี่ยวข้องในรูปแบบแผนหรือขบวนการของฐานความผิด ส่วนการฟ้องคดีนั้นจะฟ้องตัวผู้กระทำความผิด (in personam) มิใช่ฟ้องตัวทรัพย์สินเหมือนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง และจำกัดการใช้เฉพาะคดีที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรม โดยเฉพาะการริบทรัพย์สินทางอาญาตามกฎหมาย RICO ซึ่งเป็นกฎหมายที่ก่อตั้งโทษในทางอาญาและสะท้อนการปรับกฎหมายคอมมอนลอว์ในการริบทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาองค์กรอาชญากรรมในปัจจุบัน โดยใช้แนวความคิดของกฎหมายจารีตประเพณี หรือการริบทรัพย์สินทางแพ่งเข้ามาผสมผสาน และนักกฎหมายสหรัฐอเมริกาให้ความเห็นว่า³⁷ " ... การริบทรัพย์ในทางแพ่งและในทางอาญาในปัจจุบันไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญมุ่งหมายถึงการริบทรัพย์ไปจนชั่วลูกหลาน แต่การริบทรัพย์ตามกฎหมายปัจจุบันให้รัฐริบได้เฉพาะเครื่องมือเครื่องใช้หรือผลของการกระทำที่ผิดกฎหมายและสิทธิของรัฐที่จะริบทรัพย์มีได้เฉพาะที่กฎหมายกำหนดไว้"³⁸ ต่อมาปี 1984 สหรัฐอเมริกาได้แก้ไขกฎหมาย RICO และ CCE ใหม่โดยให้ใช้การริบทรัพย์สินทางอาญาแก่การกระทำความผิดร้ายแรง (felony) หลายประเภท เช่น การกระทำหรือการข่มขู่ที่ร้ายแรง การฆ่า การลักพาตัว การพนัน การวางเพลิง การลักทรัพย์ การให้สินบน การลักลอบค้ายาเสพติด การฉ้อโกงในการขายหลักทรัพย์ เป็นต้น โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นการกระทำเฉพาะที่กระทำเป็นองค์กรอาชญากรรม และได้แก้ไขให้กฎหมาย RICO และกฎหมาย CCE มีหลักการและรายละเอียดอย่างเดียวกันด้วย โดยเฉพาะในกฎหมาย RICO นั้น วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุด คือ การขจัดการแทรกแซงขององค์กรอาชญากรรมและการปกครองมิชชันนารีในธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมายในทางการพาณิชย์ของรัฐ ดังนั้นทรัพย์ที่จะริบได้ตามกฎหมาย RICO ได้จำกัดเฉพาะประโยชน์ที่ได้รับคงไว้หรือใช้ในการกระทำความผิด การริบทรัพย์ตามกฎหมาย RICO มีลักษณะกึ่งการลงโทษในทางอาญาและกึ่งการลงโทษที่มุ่งกระทำต่อตัวทรัพย์สิน ไม่ว่าทรัพย์นั้นจะต้องอยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิจารณาคดีอาญาหรือไม่ก็ริบได้³⁹

³⁷ ปิยะพันธ์ สารากรบรรณวิรัช, หน้า 33

³⁸ Asset Forfeiture Office, "Department of Justice Forfeiture Manual", Washington, D.C. New York : Asset Forfeiture Office, 1987), p.1 (Mimeographed)

³⁹ ปิยะพันธ์ สารากรบรรณวิรัช, หน้า 23

การริบทรัพย์สินตามกฎหมาย RICO นั้น จะริบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อเจ้าของทรัพย์สินกระทำความผิดและริบทรัพย์สินในการประกอบการ นั่นก็คือรับผลประโยชน์ที่จำเลยนำไปลงทุนซึ่งมาจากการประกอบอาชญากรรม การริบทรัพย์สินตามกฎหมาย RICO แบ่งได้เป็น

ก. ทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ (18 U.S.C. 1963 และ 21 U.S.C. 853)

1. การกระทำความผิดครั้งก่อนและศาลมีคำพิพากษา

มาตรา 1963 18 U.S.C. ของกฎหมาย RICO⁴⁰ นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดการแทรกแซงในทางธุรกิจจากองค์กรอาชญากรรม ดังนั้นการเอาไปซึ่งประโยชน์ของจำเลยในธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมายจึงเป็นปัจจัยสำคัญของ RICO ซึ่งการที่จะริบทรัพย์สินตาม 18 U.S.C. มาตรา 1963 ได้ขึ้นอยู่กับคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดตาม 18 U.S.C. มาตรา 1962 หรือไม่ กล่าวคือข้อกล่าวหาของการกระทำความผิดตาม RICO เป็นข้อหาของการกระทำความผิดอาญาครั้งก่อนอันเป็นแบบของการกระทำมิฉฉา ซึ่งมาตรา 1962 (a) ได้บัญญัติห้ามไม่ให้ใช้เงินที่ได้มาจากการกระทำผิดกฎหมายเพื่อให้ได้มาหรือคงไว้ ซึ่งผลประโยชน์ในธุรกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าภายในประเทศ มาตรา 1962 (b) ห้ามไม่ให้ได้มาหรือควบคุมธุรกิจโดยผ่านการกระทำที่ผิดกฎหมาย และ มาตรา 1962 (c) ห้ามไม่ให้ใช้ธุรกิจเพื่อชักจูงการกระทำที่ผิดกฎหมาย และเมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาตามข้อหาที่ได้บัญญัติไว้ใน RICO บุคคลนั้นจะต้องรับโทษจำคุก ปรับ และริบทรัพย์สิน

2. ทรัพย์สินที่พึงริบได้ตามมาตรา 1963

2.1 ทรัพย์สินที่กำหนดไว้ตามมาตรา 1963 (a)(1) ได้แก่ การได้ทรัพย์สินมาซึ่งประโยชน์โดยมิชอบ

มาตรานี้ให้อำนาจรัฐที่จะริบ "ประโยชน์ใด ๆ" ที่ได้รับหรือคงอยู่โดยการละเมิดกฎหมาย RICO คำว่า "ประโยชน์ใด ๆ" ศาลสูงสหรัฐได้วินิจฉัยไว้ว่ารวมถึงรูปแบบใด ๆ ของทรัพย์สินและรวมทั้งกำไรหรือรายได้ซึ่งได้รับผ่านหรือส่งมาตราการกระทำผิดตามกฎหมาย RICO กรณีนี้รัฐมีหน้าที่พิสูจน์แต่เพียงว่าจำเลยได้รับจำนวนของรายได้โดยผิดกฎหมายจากการประกอบ

⁴⁰

U.S. Department of Justice, op.cit. footnote 12.p.242.

มิจฉาชีพแต่ไม่ต้องพิสูจน์ถึงที่มาของรายได้ ที่จำเลยเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ดังนั้นผลของการริบทรัพย์สินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการริบเงิน คือ การริบทรัพย์สินเป็นโทษที่มุ่งกระทำต่อตัวบุคคล เมื่อมีคำพิพากษาให้ริบเงินจำนวนที่แน่นอนก็คือเงินที่จำเลยได้รับมาโดยผิดกฎหมาย ซึ่งจะ เป็นจำนวนเงินเท่าใดก็ตามรัฐไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ร่องรอยของรายได้ที่ได้มาโดยมิชอบ เพื่อที่จะ แยกแยะออกมาว่าเป็นตัวเงินใดเพราะเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ รัฐเพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยได้รับเงินมา จำนวนหนึ่งก็เป็นการเพียงพอแล้ว และแม้ว่าจำเลยจะได้โอนหรือจำหน่ายผลกำไรหรือรายได้ ของตนไปก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา รัฐก็ยังคงสามารถที่จะริบจำนวนรายได้ที่มิชอบนั้นได้ เนื่องจากอาจสันนิษฐานได้ว่าเงินจำนวนนั้นเคยรวมอยู่ในทรัพย์สินที่จำเลยเป็นเจ้าของอยู่ ⁴¹

2.2 ทรัพย์สินอันเป็นประโยชน์ในทางธุรกิจ

มาตรา 1963 (a)(2) ให้อำนาจรัฐริบประโยชน์ทั้งที่เป็นเอกสารสิทธิ์ สิทธิเรียกร้อง ทรัพย์สิน หรือสิทธิ์ตามสัญญาจากที่มาจากซึ่งมีอิทธิพลเหนือธุรกิจโดยไม่ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นทรัพย์สินที่แปดเปื้อนจากการประกอบมิจฉาชีพหรือไม่ ⁴² และทรัพย์สินที่จะพึงริบได้ตาม มาตรานี้ได้แก่

- ประโยชน์
- เอกสารสิทธิ์
- สิทธิเรียกร้อง
- ทรัพย์สินหรือสิทธิ์ที่ได้มาตามสัญญาหรือจากแหล่งที่มาซึ่งมีอิทธิพลเหนือธุรกิจ

กรณีนี้ทรัพย์สินที่เป็นของจำเลยแม้จะไม่ใช้ส่วนที่ลงในธุรกิจโดยตรง แต่เป็นทรัพย์สินที่ทำให้ จำเลยเป็นควบคุมธุรกิจก็สามารถถูกริบได้ อนุมาตรานี้มุ่งที่จะริบแหล่งที่มาของอำนาจมากกว่า เงินทุน หรือเงินประโยชน์ในธุรกิจ * รวมถึงหุ้นในกิจการของจำเลยหรือกิจการของหุ้นส่วน

⁴¹ Asset Forfeiture Office, op.cit., footnote 23, p.138.

⁴² U.S.Department of Justice, op.cit., footnote 12, p.140.

* "ธุรกิจ" ตามอนุมาตรานี้ หมายถึง การรวมตัวของบุคคล หุ้นส่วน สมาคม ความเกี่ยวข้องตามกฎหมาย สหพันธ์ หรือกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันตามข้อเท็จจริงโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีกฎหมายรองรับหรือไม่ ดังนั้นการรวมตัวจึงครอบคลุมไปถึงธุรกิจตามกฎหมายและองค์กร อาชญากรรม

2.3 ทรัพย์สินอันเป็นรายได้ของ RICO

มาตรา 1963 (a)(3) ให้อำนาจริบทรัพย์สินซึ่งจำเลยก่อตั้งขึ้นหรือได้รับจากการกระทำที่กำหนด ห้ามไว้ตาม RICO เพื่อที่จะครอบคลุมไปถึงกำไรและรายได้ที่มีขอบด้วยกฎหมาย โดยรัฐมีหน้าที่พิสูจน์ว่าจำนวนเงินหรือทรัพย์สินใดที่จำเลยได้รับจากการประกอบอาชญากรรม

โดยสรุปแล้วทรัพย์สินที่สามารถถูกริบได้ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา ได้แก่

1. ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นหรือได้เนื่องมาจาก (proceeds) การกระทำความผิด
2. ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรืออำนวยความสะดวกในการกระทำความผิด
3. ในกรณีของธุรกิจยาเสพติด (ที่มีการกระทำมากกว่า 3 กรณีต่อเนื่องกันโดยบุคคลตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป หรือในกรณีการกระทำในกลุ่มมิชชันนารี การหารายได้จากการกระทำความผิดร้ายแรงตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป บรรดาผลประโยชน์ ทรัพย์สิน หรือสิทธิไม่ว่าในรูปใด ๆ ที่บุคคลนั้นมีอยู่ หรือใช้ในธุรกิจอาชญากรรมต่อเนื่องหรือในอสังหาริมทรัพย์แห่งนั้นจะต้องถูกริบทั้งหมด

จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถริบทรัพย์สินได้กว้างขวางครอบคลุมถึง อสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินที่มิรูปร่าง หรือ ทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง สิทธิและประโยชน์ทุกชนิดซึ่งรวมถึงโรงงาน บ้าน หรือที่ดินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือใช้เพาะปลูกยาเสพติด โดยเฉพาะกฎหมายยาเสพติดได้มีบทสันนิษฐานเกิดขึ้นกล่าวคือ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าผู้ทำผิดได้ทรัพย์สินมาในขณะที่ทรัพย์สินตาม (1), (2) และประโยชน์ สิทธิเรียกร้อง รวมถึงทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญา ซึ่งได้ให้กันไว้โดยมีแหล่งที่มาจากการประกอบอาชญากรรมอย่างต่อเนื่อง การกระทำความผิดหรือภายในเวลาอันควรหลังจากการทำความผิดและไม่ปรากฏแหล่งที่มาแห่งรายได้มาได้มาทางใดแล้วให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ทรัพย์สินที่ได้มานั้นเป็นทรัพย์สินที่สามารถจะริบได้ วัตถุประสงค์ในการริบทรัพย์สินทางอาญาก็เพื่อที่จะตัดประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ผู้กระทำความผิดได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งการกระทำความผิดเหล่านั้นเป็นสาเหตุทำให้บุคคลเหล่านี้มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นหลายชนิด และได้แยกย้ายการเก็บรักษาในหลายสถานที่ ซึ่งมีทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันถ้าบุคคลเหล่านี้ประกอบอาชีพสุจริตจะไม่สามารถมีทรัพย์สินได้มากเช่นนี้ ดังนั้นจึงต้องมีการริบทรัพย์สินให้ตกเป็นของรัฐ เนื่องจากไม่สามารถรู้ได้ว่าใครคือผู้เสียหายโดยตรง

อย่างไรก็ตาม การริบทรัพย์สินทางอาญานี้ต่างกับการริบราชบาทในสมัยโบราณ เพราะการริบทรัพย์สินในทางอาญานั้นจะริบเฉพาะส่วนที่ได้มาจากการกระทำความผิด และต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของรัฐตั้งแต่ขณะที่มีการกระทำความผิดเป็นผลให้การริบทรัพย์สินนั้นมีผลย้อนหลังซึ่งเรียกว่า relation back doctrine ทำให้ผู้ที่ได้รับการโอนต่อ ๆ กันมาไม่มีผลทางกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้นั้นได้รับโอนมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน หลักการนี้เป็นหลักการริบทรัพย์สินทางแพ่งที่การริบทรัพย์สินทางอาญายืมมาใช้⁴³

ข. การควบคุมทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ (18 u.s.c. 1963 (e) และ 21 u.s.c. 853 (e))

การควบคุมทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้นั้นเป็นวิธีการก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา เพื่อเป็นการป้องกันและเป็นหลักประกันว่าทรัพย์สินที่จะถูกริบจะไม่ถูกยกย้ายไปเสีย ซึ่งกฎหมายได้กำหนดวิธีการออกคำสั่งเพื่อควบคุม (restraining order) ทรัพย์สินดังกล่าวไว้ 3 กรณีคือ

1. คำสั่งชั่วคราวก่อนที่จะมีการฟ้องคดี และคำสั่งดังกล่าวต้องมีระยะเวลาไม่เกิน 10 วัน หากอัยการเห็นว่าทรัพย์สินใดเข้าข่ายที่จะถูกริบได้ และการมีหมายเรียกมาไต่สวนจะเป็นการเสี่ยงต่อการโยกย้ายทรัพย์สินให้พ้นจากการริบแล้วอัยการอาจมีคำขอฝ่ายเดียวให้ศาลออกคำสั่งห้ามชั่วคราวได้

2. คำสั่งห้ามพิเศษก่อนที่จะมีการฟ้องคดีอาญา และคำสั่งนั้นต้องมีระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน เว้นแต่ศาลจะต่อระยะเวลาการห้ามออกไปหรือจะมีการฟ้องคดีอาญาในโอกาสต่อมา ซึ่งการมีคำสั่งนี้เพื่อที่จะให้มีทรัพย์สินที่จะริบได้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วโดยอัยการสามารถร้องขอให้ศาลออกคำสั่งห้ามไว้ก่อนได้แต่ศาลต้องมีหมายเรียกคู่กรณีมาไต่สวนด้วย เพื่อพิจารณาถึงเหตุอันควรที่จะมีคำสั่งห้ามพิเศษหรือไม่

3. คำสั่งห้ามปกปิดคำสั่งนี้จะมีได้เมื่อมีการฟ้องคดีอาญาแล้ว และหากอัยการมีคำขอต่อศาลแล้วศาลสามารถออกคำสั่งห้ามชั่วคราวได้จนกว่าคดีจะสิ้นสุด คำสั่งห้ามทั้งสามคำสั่งนั้นถ้าศาลเห็นควรศาลอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการอย่างใดก็ได้ หรืออาจสั่งให้วางหลักประกันก็ได้⁴⁴

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ค. การรวมคดีอาญากับการขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบ กฎหมายห้ามมิให้มีการฟ้องคดีแพ่งเรียกทรัพย์สินคืน

ในระหว่างที่มีการฟ้องคดีอาญาอยู่ห้ามมิให้การฟ้องคดีแพ่งเรียกทรัพย์สินคืนจนกว่าการพิจารณาคดีอาญาจะเสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อมิให้ผลของการดำเนินคดีอาญาเสียหายหรือเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นวันแต่จะมีการร้องขอเข้ามาภายหลังยังศาลที่พิจารณาคดีอาญา เนื่องจากศาลที่พิจารณาคดีอาญาเป็นผู้รู้พื้นฐานของคดีนั้นคืออยู่แล้ว⁴⁵ ซึ่งการขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบแล้ว จะได้รับการพิจารณาหลังจากการดำเนินคดีอาญาเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีวิธีการตาม 18 U.S.C. 1963 (m) คือ

1. เมื่อศาลออกคำสั่งริบแล้ว รัฐจะต้องพิมพ์ประกาศแจ้งความเผยแพร่การมีคำสั่งริบและการจำหน่ายทรัพย์สิน พร้อมทั้งส่งแจ้งความไปยังผู้มีส่วนได้เสียทราบ

2. ผู้คัดค้านจะต้องร้องเข้ามาภายใน 30 วันนับแต่วันที่เสร็จสิ้นการประกาศ หรือวันที่ตนได้รับแจ้งความและในคำร้องนั้นจะต้องอ้างอิงพยานหลักฐานมาด้วย

3. ศาลจะดำเนินการไต่สวนและพิจารณาให้เสร็จภายใน 30 วัน ในการนี้ศาลจะรวมการพิจารณาคำขอต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และให้พิจารณาสำนวนในคดีอาญาที่ได้วินิจฉัยไปแล้วด้วย

4. การพิจารณาจะยึดหลักฐานพยานเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีน้ำหนักพยานมากกว่าศาลก็จะพิจารณาให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะ (preponderance of the evidence) โดยศาลอาจสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ริบได้ในกรณีต่อไปนี้

ก. ขณะเกิดการกระทำความผิดทรัพย์สินได้เป็นของผู้ร้องขอมิใช่ของผู้กระทำความผิดหรือ

ข. ผู้ร้องขอเป็นผู้รับโอนโดยสุจริต มีค่าตอบแทน และขณะที่รับโอนไม่มีเหตุเชื่อว่าจะคืนทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในข่ายที่ถูกริบ

5. ถ้าศาลยกคำร้องขอหรือไม่มีการยื่นคำร้องขอภายในกำหนดระยะเวลา สิทธิในทรัพย์สินเป็นอันยุติการโต้แย้ง

⁴⁵ US. Department of Justice, Civil Rico : a manual for federal prosecutors, p. 206-208 and 210

การริบทรัพย์สินในคดีอาญานั้นทรัพย์สินที่ริบไว้นั้นไม่ตัดอำนาจของอธิบดีกรมอัยการที่จะส่งให้คืน ชดใช้ราคา หรือประณิประนอมยอมความ ทั้งนี้เพื่อป้องกันสิทธิของบุคคลที่สามที่สุจริตตามหลักการเยียวยาตามความเป็นธรรม (equitable relief)⁴⁶ และการขอคืนทรัพย์สินของผู้ร้องขอ นั้นเป็นการคืนทรัพย์สินที่ริบมาจากบุคคล ที่สาม ซึ่งได้ยึดหลักการนี้มาจากการริบทรัพย์สินทางแพ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีของการริบทรัพย์สินทางแพ่ง และการริบทรัพย์สินทางอาญานั้นมีความแตกต่างกันกล่าวคือ การริบทรัพย์สินทางแพ่งนั้นศาลเพียงแต่ซึ่งนำหนักของพยานว่าคู่กรณีฝ่ายใดมีน้ำหนักพยานมากกว่าก็ถือเป็นการเพียงพอแล้ว ซึ่งมีเหตุผลพื้นฐานของเหตุอันควรเชื่อมีค่าจำกัดความไว้ดังนี้

"ข้อเท็จจริงและเหตุแวดล้อมที่เจ้าหน้าที่ทราบและเจ้าหน้าที่ได้พิจารณาข้อมูลและเหตุแวดล้อมนั้นด้วยหลักการ และเหตุผลอันสมควรแล้วก็เพียงพอที่จะเป็นเหตุให้ออกหมายจับบุคคลที่มีเหตุที่น่าสงสัยอันควรเชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิด " ส่วนการริบทรัพย์สินทางอาญา การรับฟังพยานหลักฐานของศาลคู่ความจะต้องพิสูจน์จนศาลปราศจากข้อสงสัย (beyond resonable doubt) ซึ่งต้องประกอบด้วยเหตุที่ชัดเจนแน่นอน และพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้ และเมื่อศาลปราศจากข้อสงสัยและจึงจะดำเนินการริบได้⁴⁷

เมื่อได้กล่าวถึงการริบทรัพย์สินในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศในกลุ่ม Common Law แล้ว ต่อไปจะกล่าวถึงการริบทรัพย์สินในกลุ่มประเทศ civil law ซึ่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นประเทศที่มีการพัฒนาหลักในเรื่องการริบทรัพย์สินออกไปมากที่สุด

2.2 การริบทรัพย์สินตามหลักของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญาเดิมนั้นได้ถูกกล่าวถึงทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ คือ บรรดาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด หรือผู้มีส่วนในการกระทำความผิดที่ได้มาจากการกระทำความผิด หรือได้ใช้ หรือ มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดอาจถูกริบได้ ส่วนการฟ้องคดีริบทรัพย์สินนั้นได้กล่าวถึงไว้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาตามอาญาของประเทศเยอรมัน

⁴⁶ ibid. p.209.

⁴⁷ U.S.V. one 1950 Blyick sedan, 231 f. 2d 219 (3 cir, 1956)

มาตรา 430 ว่า การฟ้องคดีริบทรัพย์สิน หรือ ทำลายทรัพย์สินสามารถยื่นฟ้องต่อศาลเป็นคดีต่างหากได้โดยไม่ต้องมีการฟ้องบุคคลผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาเพื่อการฟ้องตัวทรัพย์สินโดยตรงในการนี้บุคคลที่เกี่ยวข้องอาจถูกเรียกตัวเข้ามาในคดีได้ ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศเยอรมันได้มีรัฐธรรมนูญ ปี 1984 ขึ้น นอกจากนี้การริบทรัพย์สินได้ถูกนำมาพิจารณาในกฎหมายพิเศษต่าง ๆ กันมาก จนกระทั่งในที่สุด ปี ค.ศ.1968 และ ค.ศ.1975 จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาในส่วนของการริบทรัพย์สินขึ้นโดยพิจารณาถึงหลักการของรัฐธรรมนูญ⁴⁸

หลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์สินตามความเห็นของนักกฎหมายเยอรมันแต่เดิมนั้นได้แบ่งการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ลักษณะคือ (1) การริบทรัพย์สินเพื่อเป็นการลงโทษ (punitive) และ (2) การริบทรัพย์สินเพื่อเป็นการป้องกัน (preventive) โดยมีแนวความคิดในการแบ่งแยกว่า ถ้าการริบทรัพย์สินใดเป็นการริบทรัพย์สินของตัวการ หรือ ของผู้ร่วมในการกระทำความผิดแล้วถือว่าเป็นมาตรการในการลงโทษ แต่ถ้าเป็นการริบทรัพย์สินโดยไม่คำนึงว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ใดก็ถือว่าการริบทรัพย์สินนั้นเป็นมาตรการป้องกัน ต่อมาได้มีการยอมรับให้ริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามได้ในบางกรณีโดยถือว่าการริบทรัพย์สินนี้มีลักษณะเป็นการลงโทษ ทำให้มีแนวความคิดในเรื่องการริบทรัพย์สินเกิดขึ้นใหม่อีกประเภทหนึ่งคือ มาตรการเสมือนการลงโทษ (punishment-like forfeiture) ดังนั้นในระยะหลังจึงมีผู้เสนอให้มีการแบ่งแยกการริบทรัพย์สินโดยดูที่ความมุ่งหมายออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษ
2. การริบทรัพย์สินที่เป็นเสมือนการลงโทษ⁴⁹
3. การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการป้องกัน

2.2.1 การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษ

การริบทรัพย์สินตามมาตรการนี้จะเป็นการริบทรัพย์สินเพราะการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในอดีต และการริบนั้นจะต้องมีหลักในการพิจารณาประกอบ 3 ประการคือ

⁴⁸ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "กฎหมายการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด", หน้า 92.

⁴⁹ Scharff, "Die Einziehung", In Materialien ZUR Strafrechtsreform Vol.2 Allgemeiner teil at 253-259 (1954), Edited In, James R. Maxeiner, "Constitutionalizing Forfeiture Law-The German Example," 27 A.M.J.Comp.L637 (1979).

ก. หลักเรื่องความผิด (schuldprinzip)⁵⁰

รัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมันได้บัญญัติคุ้มครองถึงเกียรติของมนุษย์เอาไว้ ดังนั้น การที่รัฐจะนำบุคคลใดมาลงโทษนั้น ถือเป็นการทำลายเกียรติภูมิ และเสรีภาพของผู้นั้น เป็นอย่างยิ่งเพราะถือว่าเป็นการทำให้ผู้นั้นได้รับความอับอาย และเป็นที่เสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการที่รัฐจะลงโทษผู้ใดจะต้องแน่ใจว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด อย่างหนึ่งอย่างใดเอาไว้ (quilt or blameworthiness) เรื่องนี้ศาลยุติธรรมของสหพันธ์ได้เคยพิพากษาไว้ใน ปี ค.ศ.1951 ว่ากฎหมายที่มีผลเป็นการริบทรัพย์สินของบุคคลผู้ทุจริตเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ เว้นแต่จะมีการชดเชยค่าทดแทนที่ริบมา และการริบทรัพย์สินที่เป็นโทษทางอาญาต้องเป็นอันระงับไปถ้าเจ้าของทรัพย์สินนั้นถึงแก่ความตาย วิกฤตหรือโดยเหตุอันใดที่จะมีการฟ้องให้ลงโทษอีกไม่ได้

ข. หลักประกันสิทธิในทรัพย์สิน⁵¹

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ในมาตรา 17 ว่า "สิทธิในทรัพย์สินย่อมศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจละเมิดได้ บุคคลจะถูกตัดสิทธินี้มิได้ เว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยชัดแจ้ง ซึ่งจะต้องให้ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และโดยเงื่อนไขชดเชยค่าทดแทนก่อนโดยยุติธรรม" ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันก็ได้กล่าวถึงอำนาจในการริบทรัพย์สินเอาไว้โดยแจ้งชัด จึงทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นว่าการริบทรัพย์สินนั้นจะเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลตามปฏิญญาและเป็นการขัดกับหลักประกันสิทธิของบุคคลที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ เนื่องจากการริบทรัพย์สินให้ตกเป็นของรัฐไม่มีการชดเชยค่าทดแทนโดยยุติธรรม ข้อนี้ศาลยุติธรรมของสหพันธ์ได้เคยพิพากษาไว้เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 1958 ดังนี้ การริบทรัพย์สินโดยไม่มีค่าชดเชยจึงเป็นโทษอย่างหนึ่งในการกระทำความผิดทางอาญาจึงไม่ขัดกับหลักในรัฐธรรมนูญ โดยศาลได้ให้เหตุผลไว้ว่า สิทธิในทรัพย์สินเป็นเรื่องที่สำคัญน้อยกว่าเสรีภาพของบุคคล ในขณะที่เสรีภาพของผู้กระทำความผิดยังอาจถูกจำกัดตัดทอนได้ ดังนั้นสิทธิจึงสามารถที่จะจำกัดตัดทอนได้เช่นกัน เป็นไปตามหลักที่ว่าสิ่งที่ใหญ่กว่าย่อมรวมถึงสิ่งที่เล็กกว่า (the greater includes the lesser)

50
ibid, p.641.

51
ibid.

ค. หลักในเรื่องสัดส่วนของการลงโทษ (the proportionality principle) ⁵²

ตามประมวลกฎหมายอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาตรา 74b ได้กำหนดให้โทษริบทรัพย์สินอยู่ในดุลพินิจของศาล ดังนั้นศาลจะลงโทษริบทรัพย์สินรุนแรงเกินสัดส่วนของความผิดไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญที่ว่าโทษที่จะใช้ลงกับผู้กระทำความผิดจะต้องได้สัดส่วนกับความผิดที่ผู้นั้นได้กระทำไป หากมีกฎหมายใดกำหนดโทษในเรื่องริบทรัพย์สินไว้เกินสัดส่วนกับการกระทำความผิดแล้ว ศาลของสหพันธ์เห็นว่ากฎหมายนั้นออกมามีขัดกับรัฐธรรมนูญ ⁵³ และเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้การริบทรัพย์สินรุนแรงมากเกินไปในบางกรณี มาตรา 74 แห่งประมวลกฎหมายอาญา จึงกำหนดให้มีการริบทรัพย์สินไว้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งหรือริบเอาไว้เพียงบางส่วนก็ได้

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นการริบทรัพย์สินที่เป็นการลงโทษนี้จะทำได้ต่อเมื่อได้มีการกระทำความผิด จะริบทรัพย์สินได้ตามสัดส่วนของโทษ และการริบทรัพย์สินนี้ไม่ถือว่าเป็นการตัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามกฎหมายเยอรมัน

2.2.2 การริบทรัพย์สินที่เป็นเสมือนการลงโทษ (strafalinlich) ⁵⁴

การริบทรัพย์สินที่เป็นเสมือนการลงโทษมักจะใช้กับทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่ไม่ใช่ตัวการ หรือผู้ร่วมกระทำความผิด หรือผู้สนับสนุน หากแต่มีความผิดในกรณีที่ได้มีการนำทรัพย์สินของบุคคลที่สามนี้ไปใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งการริบทรัพย์สินเช่นนี้ได้ถูกนำไประบุไว้ในกฎหมายฉบับอื่น ๆ อีกหลายฉบับและมีการอธิบายถึงพื้นฐานของเรื่องนี้โดยอ้างถึงหลักต่าง ๆ หลายหลัก จนกระทั่งปี ค.ศ.1951 ศาลของสหพันธ์เยอรมันจึงได้มีคำพิพากษาเห็นว่าการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามนี้เป็นไปตามหลักในเรื่องความผิดของเจ้าของทรัพย์สิน โดยหลักดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องใช้เฉพาะกับตัวการหรือผู้สนับสนุนเท่านั้น และเห็นว่า การลงโทษตามมาตรการนี้ไม่เป็นการขัดกับหลักในรัฐธรรมนูญของสหพันธ์ ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมาย อาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาตรา 74 a ในปี ค.ศ.1968 ได้กำหนดให้ริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามได้ในกรณีต่อไปนี้

52
ibid, p.642.

53
ibid, p.643-644.

54
ibid, p.645-646.

55
 ก. บุคคลที่สามนั้นมีความประมาทอย่างร้ายแรง (leichtfertig) จึงทำให้ทรัพย์สินหรือสิทธิต่าง ๆ ของตนถูกนำไปใช้เป็นปัจจัย หรือเครื่องมือในการกระทำความผิด หรือ กระเตรียมที่จะกระทำความผิด

ข. บุคคลที่สามได้รู้จากสภาพการณ์แล้วว่าทรัพย์สินนั้นอยู่ในขายที่จะต้องถูกริบ แต่ยังคงได้กระทำการโดยมิชอบเพื่อให้ตนได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น

ถึงแม้ว่าเรื่องการริบทรัพย์สินได้ถูก กล่าวถึงไว้ในประมวลกฎหมายของสหพันธ์แล้ว แต่ก็ยังคงมีปัญหาในเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นอยู่เสมอ ๆ เช่น กรณีการริบทรัพย์สินอย่างใดจึงจะได้สัดส่วนกับความผิดที่ได้กระทำลงซึ่งเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล และในบางครั้งศาลอาจใช้อารมณ์ส่วนตัวเข้ามาตัดสินว่าจะใช้การลงโทษในระดับใดทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมได้ และปัญหาที่ยังคงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อยู่ในขณะนี้อีกปัญหาหนึ่งได้แก่ การลงโทษริบทรัพย์สินในกรณีบุคคลที่สามมีแนวโน้มไปทางสงฆ์ว่าน่าจะมีส่วนร่วมในการทำผิดมากกว่าแต่การลงโทษเพราะเหตุเพียงสงฆ์น่าจะยังไม่เพียงพอและน่าจะไม่เป็นไปตามหลักรัฐธรรมนูญ

2.2.3 การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการป้องกัน⁵⁶

มาตรการนี้เป็นมาตรการที่มีขึ้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอันตราย แต่การริบทรัพย์สินเป็นการรื้อถอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอย่างหนึ่ง ดังนั้น การที่จะนำมาตรการนี้มาใช้จะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็น เหมาะสม และได้สัดส่วนการป้องกันอันตรายที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินนั้น หากมีวิธี การใดที่ผ่อนปรนกว่าวิธีการนี้ก็ควรจะนำมาใช้แทนการริบทรัพย์สินมาตรา 74b ประมวลกฎหมายอาญา จึงได้กำหนดให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจได้ว่ากรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดให้มีการริบนั้น หรือใช้ทรัพย์สินนั้น หากศาลเห็นว่าเพียงแต่มีคำสั่งให้ไม่มีการ หรือเคลื่อนย้ายทรัพย์สินนั้นออกไป หรือ ควบคุมทรัพย์สินนั้นด้วยวิธีหนึ่งวิธีใดที่เหมาะสมก็เป็นการเพียงพอที่จะป้องกันอันตรายต่อสังคมแล้ว ศาลอาจออกคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นแต่เพียงบางส่วนได้

⁵⁵ ibid.p.646เป็นกรณีประมาทที่มีค่าสูงกว่าประมาทปกติโดยก่อนไปทางประมาทอย่างร้ายแรง

⁵⁶ ibid.

ทรัพย์สินที่เป็นอันตรายที่อาจจะริบได้นั้นกฎหมายเยอรมันได้แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. กรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นอันตรายโดยทั่วไป เช่น อาวุธสงคราม , ยาพิษ เป็นต้น

ข. กรณีที่เป็นอันตรายในบางสภาวะการณ์ เช่น ปืนขณะที่อยู่ในมือของคนวิกลจริต เป็นต้น

จากการที่กฎหมายได้แบ่งประเภทของทรัพย์สินที่เป็นอันตรายที่อาจจะริบได้เป็น 2 ประเภทนั้น ได้มีบุคคลบางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับการแบ่งประเภทของทรัพย์สินในลักษณะนี้ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวถ้าหากอยู่ในบางสถานที่ก็จะเป็นทรัพย์สินที่เป็นอันตรายต่อสังคมโดยตรง เช่น อาวุธสงครามที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งถ้าหากรัฐได้แยกประเภททรัพย์สินอย่างเด็ดขาดเช่นนี้แล้ว และจำเป็นต้องริบทรัพย์สินดังกล่าวข้างต้นก็จะเป็นการริบทรัพย์สินโดยไม่มีควมจำเป็นเพราะทรัพย์สินนั้นไม่ได้เป็นอันตรายต่อสังคมแล้ว⁵⁷

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการริบทรัพย์สิน ปัญหาหนึ่งได้แก่ กรณีที่ทรัพย์สินที่อาจจะถูกริบได้นั้นมีกรรมสิทธิ์ร่วมหรือทรัพย์สินนั้นได้มาเป็นเพียงสิทธิชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งในการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ปี ค.ศ. 1968 ได้กำหนดให้ริบ "สิทธิ" ได้ด้วย โดยให้ริบทรัพย์สินนั้นแล้วรัฐเข้าใช้สิทธินั้นแทนเช่นได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินเมื่อได้ชำระหนี้ที่ติดพันแทนผู้ที่ถูกริบ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างทรัพย์สินที่ถูกริบกับบุคคลภายนอกนั้น แม้จะมีหลักที่กำหนดไว้ว่าทรัพย์สินที่ริบจะต้องเป็นของผู้กระทำความผิดในขณะที่ศาลมีคำพิพากษา แต่ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 a ได้ขยายให้ริบทรัพย์สินที่โอนไปยังผู้อื่นได้ด้วย หากผู้นั้นได้ทรัพย์สินมาโดยที่รู้อยู่แล้วตามสภาพการณ์ว่าทรัพย์สินนั้นอาจจะอยู่ในข่ายที่ถูกริบได้ ซึ่งเป็นหลักในทำนองเดียวกับ relation back ส่วน " ก่าไร " ที่ได้จากการกระทำความผิดก็เป็นทรัพย์สินที่สามารถจะริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73-73 d และบุคคลภายนอกก็อาจจะถูกริบทรัพย์สินได้ เนื่องจากเป็น ก่าไรที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยเฉพาะในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นตัวแทน หรือกระทำการแทนตน หรือบุคคลที่สามนั้นได้รับเอาทรัพย์สินนั้นมาโดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

⁵⁷ ibid.

กระบวนการพิจารณาในคดีริบทรัพย์สินของประเทศเยอรมัน 58

โดยปกติการริบทรัพย์สินจะดำเนินคดีควบคู่ไปกับคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ส่วนการฟ้องตัวทรัพย์สินจะกระทำต่อเมื่อหาตัวผู้กระทำความผิดไม่ได้ และในการฟ้องคดีอาญา บุคคลที่สามซึ่งมีส่วนได้เสียในคดีสามารถร้องขอเข้ามาในคดีอาญาได้ โดยบุคคลนั้นมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยในคดีนั้น แต่ถ้าบุคคลภายนอกไม่ได้ร้องขอเข้ามาในคดี ถ้าศาลเห็นสมควรประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ให้สิทธิแก่ศาลที่จะบังคับเรียกบุคคลนั้นเข้ามาไต่สวนได้ด้วย ส่วนในกรณีที่แยกฟ้องคดีริบทรัพย์สินเป็นคดีต่างหากนั้น ถ้าเป็นกรณีริบทรัพย์สินเพื่อการลงโทษแล้ว ถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะหลบหนีไป หรือหาตัวไม่พบก็สามารถฟ้องได้ แต่ถ้ากฎหมายกำหนดให้ต้องฟ้องตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น และไม่สามารถตามตัวผู้กระทำความผิดได้เช่นนี้ไม่สามารถแยกฟ้องคดีริบทรัพย์สินออกไปต่างหากได้ ในขณะเดียวกันการพิสูจน์ความผิดในการฟ้องคดีริบทรัพย์สินนั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับการฟ้องลงโทษในคดีอาญาตามปกติ ส่วนการริบทรัพย์สินตามมาตราการป้องกันสามารถแยกฟ้องเป็นคดีต่างหากได้เสมอไม่ว่าจะมีเหตุที่เป็นไปได้หรือไม่ก็ตาม ทั้งโดยทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพราะทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดอันตราย ต่อสังคม และไม่ถูกจำกัดด้วยเรื่องอายุความ หรือการอภัยโทษ

จะเห็นได้ว่าการริบทรัพย์สินของประเทศเยอรมันได้แบ่งการริบทรัพย์สินแตกต่างจากประเทศ สหรัฐอเมริกา โดยประเทศเยอรมันถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง จึงได้แบ่งการริบทรัพย์สินตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ซึ่งเป็นการสะดวกต่อการฟ้องเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาความ เนื่องจากผู้ฟ้องไม่ต้องคำนึงว่าจะต้องฟ้องเป็นคดีที่ศาลใด เพราะถ้าฟ้องผิดศาลแล้วศาลอาจจะไม่ยอมรับคำฟ้องทำให้เป็นการเสียเวลาและทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถโยกย้ายทรัพย์สินให้พ้นจากการถูกริบได้ทันทีทำให้การลงโทษริบทรัพย์สินไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ นอกจากนี้ผู้ฟ้องดูแลเพียงว่าทรัพย์สินนั้นมีลักษณะเป็นความผิดโดยตัวของมันเอง หรือเป็นอันตราย ต่อสังคม หรือไม่ก็เป็นการเพียงพอแล้ว เนื่องจากถ้าทรัพย์สินนั้นมีลักษณะที่เป็นความผิดโดยตัวของมันเองแล้วก็สามารถฟ้องตัวทรัพย์สินนั้น ได้เลยโดยไม่ต้องฟ้องตัวผู้กระทำความผิดก่อน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพพอสมควร เพราะการฟ้องคดีสามารถทำได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาแล้วว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาได้แบ่งการริบทรัพย์สินออกเป็นการริบทรัพย์สินทางแพ่งและการริบทรัพย์สินในทางอาญา ซึ่งการริบทรัพย์สินทางแพ่งถือว่ามีผลที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือได้ครอบครองทรัพย์สินนี้ไว้โดยผิดกฎหมายเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมายเพราะทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและต้องถูกริบ การโอนต่อ ๆ มาจึงไม่มีผลและผู้รับโอนจะอ้างว่าตนได้รับโอนโดยสุจริตไม่ได้ ส่วนการฟ้องคดีจะฟ้องยังศาลที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่และฟ้องตัวทรัพย์สินนั้นเองเป็นจำเลยในคดีโดยตรงและจะได้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ได้ การริบทรัพย์สินหลักฐานจะใช้หลักการซึ่งนำหลักพยานตามปกติ สำหรับการริบทรัพย์สินในคดีอาญานั้นประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นโทษอย่างหนึ่งการที่รัฐจะริบทรัพย์สินได้ก็แต่เฉพาะที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ส่วนการฟ้องคดีจะฟ้องตัวผู้กระทำความผิดไม่ใช่ฟ้องตัวทรัพย์สินนั้นและการริบทรัพย์สินหลักฐานจะต้องใช้หลักพยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัย

ในประเทศไทยก็มีกฎหมายเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินเช่นเดียวกันโดยมีทั้งการริบทรัพย์สินทางแพ่งและทางอาญา นอกจากนี้ยังมีการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นด้วย เช่น การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 การที่มิพระราชบัญญัติฉบับนี้เนื่องจากการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นการประกอบอาชญากรรมในระดับองค์กรอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อการพัฒนาประเทศเนื่องจากยาเสพติดเป็นสิ่งที่ทำลายสุขภาพอนามัยของผู้เสพและคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เมื่อคนในประเทศไม่มีคุณภาพแล้วย่อมก่อให้เกิดผลกระทบถึงเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่นปัญหาสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

2.3 การริบทรัพย์สินของประเทศไทย

2.3.1 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา

ตามกฎหมายอาญาเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นรัฐมีอำนาจใช้บังคับกฎหมายได้โดยตรง ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เว้นแต่เป็นกรณีความผิดส่วนตัว ในกรณีของการลงโทษกฎหมายอาญา ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับโทษกลับตัวเป็นคนดี หรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้รับโทษและบุคคลอื่นให้หวาดกลัวจะได้ไม่กระทำการฝ่าฝืน กฎหมายอย่างเดียวกันนั้นอีก หรือเพื่อให้สังคมปลอดภัย หรือเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนให้แก่ชุมชน รวมทั้งผู้เสียหายในการกระทำความผิดอาญาของผู้กระทำความผิดการลงโทษทางอาญานั้นมิได้มุ่งแต่เฉพาะชีวิตร่างกายของผู้กระทำความผิดเท่านั้น หากยังได้รวมถึงทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดด้วยเช่น การลงโทษปรับ และการลงโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

เป็นการบังคับให้ส่งทรัพย์สินสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ตกเป็นของแผ่นดิน และทรัพย์สินที่ส่งให้ส่งนั้นต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ไม่ใช่ทรัพย์สินทั้งหมด ⁵⁹

การลงโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาดังที่มีวัตถุประสงค์ข้างต้นจะใช้ได้เฉพาะการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในดินแดนของประเทศไทยเท่านั้นโดยเป็นไปตามหลักดินแดน ซึ่งการลงโทษตามหลักการนี้ไม่ต้องคำนึงถึงสัญชาติของผู้กระทำความผิดและสัญชาติของผู้เสียหาย^{*} อย่างไรก็ตามได้มีข้อยกเว้นในกรณีที่การกระทำความผิดนั้น มีผลกระทบถึงผลประโยชน์ของประเทศไทยและคนไทยก็สามารถใช้กฎหมายอาญาของประเทศไทยกับผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักบุคคล และหลักลงโทษสากล แต่ถ้การกระทำความผิดใดได้กระทำขึ้นนอกดินแดน และไม่มีผลกระทบต่อคนไทย หรือประเทศไทยแล้วย่อมจะนำกฎหมายอาญาของไทยมาใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดไม่ได้ เช่น นาย ก. ทำร้ายร่างกายนาย ข. ซึ่งเป็นคนไทยที่ประเทศสิงคโปร์ หากนาย ก. และ นาย ข. เข้ามาในประเทศไทย นาย ข. สามารถฟ้องนาย ก. ในศาลไทยพิจารณาพิพากษาลงโทษได้ซึ่งเป็นไปตามหลักบุคคล

จากการที่ประเทศไทยถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง เพราะการริบทรัพย์สินเป็นการกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เจ้าหน้าที่ของรัฐจะลงโทษได้โดยอาศัยเหตุที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดทางอาญามาเป็นเหตุ ประมวลกฎหมายอาญาของไทย มาตรา 18 ได้จัดให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษในลำดับที่ 5 และได้บัญญัติหลักเกณฑ์ทั่วไปในการริบทรัพย์สินไว้สามกรณี คือ

⁵⁹ พิชณน์ จักรางกูร, "ริบทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด", บทบัญญัติ เล่มที่ 28 (2515) : หน้า 377 .

^{*} ในบางครั้งการใช้กฎหมายอาญาของประเทศไทยได้ขยายออกไปถึงการกระทำความผิดนอกดินแดนด้วย ถ้าหากการกระทำนั้นเกิดขึ้นตามเกี่ยวกับดินแดนของประเทศไทยหรือในบางสถานที่ที่ถือเสมือนว่าเป็นดินแดนของประเทศไทย เช่น บนเรือไทยหรืออากาศยานไทย ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย มาตรา 4 ได้บัญญัติถึงหลักดินแดนไว้ดังนี้

"ผู้ใดกระทำความผิดในราชอาณาจักรต้องรับโทษตามกฎหมายการกระทำความผิดในเรือไทย หรืออากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร"

1. ทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดว่าผู้ใดทำหรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินนั้นเป็นความผิด ศาลจะต้องสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าวเสมอไปโดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจได้ ตามกฎหมายอาญาได้ บัญญัติการริบทรัพย์สินกรณีนี้ไว้ในมาตรา 32* สาระสำคัญของ การริบทรัพย์สินขึ้นอยู่กับสภาพของทรัพย์สิน กล่าวคือ การทำหรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินเช่นนั้นเป็นความผิดอยู่ในตัวเองโดยไม่มีเหตุ ส่วนตัวของบุคคลหรือพฤติการณ์อย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง⁶⁰ ส่วนกรณีที่กฎหมายถือเป็นความผิดเพียงเพราะไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายหรือการมีไว้เกินจำนวนที่กฎหมายอนุญาต ถือว่ามีเหตุอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องมิใช่เป็นความผิดโดยตัวเอง เช่น การมีเนื้อสุกรทั้งตัวเพื่อจำหน่ายโดยไม่มีใบอนุญาตให้ฆ่ากำกับอยู่ด้วย เป็นความผิด (ฎีกาที่ 700/2470)

การริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นี้ นอกจากศาลจะต้องมีคำสั่งริบทรัพย์สินเพราะเป็นความผิดในตัวเองแล้วศาลยังสามารถริบทรัพย์สินได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินที่เป็นของกลางในคดีจะเป็นของจำเลยหรือไม่ และแม้ว่าจะไม่มีตัวบุคคลผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลก็ตาม⁶¹ ซึ่งถือได้ว่าบทบัญญัติตามมาตรานี้เป็น การลงโทษที่รุนแรงและเข้มงวดกว่าการริบทรัพย์สินโดยทั่วไป โดยมีจุดประสงค์ที่จะใช้บังคับมาตรานี้ให้เคร่งครัดเท่าที่จะเป็นไปได้

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า การริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นี้ไม่ใช่โทษ หากแต่มีลักษณะเป็นมาตรการป้องกันเพื่อมิให้ผู้อื่นนำทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก ทรัพย์สินประเภทนี้เช่นเงินตราปลอม ปืนเถื่อน เฮโรอีนฝิ่น เป็นต้น แต่การที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษ ก็เพราะเป็นการที่รัฐเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นไปด้วยเหตุที่บุคคลนั้นกระทำความผิด

*

มาตรา 34 บัญญัติไว้ว่า

(1) ซึ่งได้ให้ตามความใน มาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 มาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิดให้รับเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่น ซึ่งมีได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด "

⁶⁰ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา หมวด 1, ตอน 2, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ไทยพิทยา, 2514), หน้า 785-787

⁶¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. "การริบทรัพย์สิน". ในงานอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายประสิทธิ์ ศรีนทุ, หน้า 63.

2. ทรรศน์ที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องมีคำสั่งรับเสมอ เว้นแต่ทรรศน์นั้นจะเป็นของผู้อื่น ซึ่งโดยทั่วไปการที่รัฐจะได้ทรรศน์ของบุคคลใดนั้นจะทำได้ในกรณีที่เป็นการลงโทษหรือเวนคืนเท่านั้น ตามบทบัญญัติของมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ทรรศน์ที่กฎหมายอาญามาตรา 34 บัญญัติให้รับได้นั้น ได้แก่ทรรศน์ที่ได้มีการเรียกเอาหรือให้กันเพื่อกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือเพื่อจงใจให้พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ หรือทรรศน์ประเภทที่ให้เพื่อจงใจให้บุคคลกระทำความผิด หรือเป็นรางวัลแก่ผู้ได้กระทำความผิดโดยทั่ว ๆ ไป กรณีที่ให้ทรรศน์เป็นรางวัลเพราะได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นนั้น กฎหมายได้บัญญัติขึ้นเป็นการพิเศษโดยเฉพาะเนื่องจากตามปกติแล้วการให้ทรรศน์แก่กันหลังจากที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ถือว่าเป็นความผิด เพราะไม่อาจถือได้ว่าทรรศน์นั้นเป็นทรรศน์ประเภทที่ได้อ้าง หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ลักษณะของทรรศน์ตามมาตรานี้ เมื่อพิจารณาโดยสภาพแล้วจะเห็นว่าตัวทรรศน์นั้นไม่ได้ก่อให้เกิดอันตรายโดยตัวของมันเอง และไม่ได้เป็นอันตรายต่อชุมชน หากแต่ทรรศน์ดังกล่าวเป็นแรงจูงใจให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นผู้กระทำความผิด ได้แก่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการรักษากฎหมายความสงบเรียบร้อยในสังคม และผู้ที่ยึดถือซึ่งความยุติธรรม การรับทรรศน์ตามมาตรานี้เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเจ้าของทรรศน์ได้รับความทุกข์ยากและไม่มีโอกาสที่จะได้ใช้ทรรศน์ที่ได้รับมาจากการกระทำความผิดนั้น เพราะต้องสูญเสียทรรศน์ของตนไปจากคำสั่งรับทรรศน์ของศาล ซึ่งเท่ากับเป็นการตัดแรงจูงใจของผู้กระทำความผิด เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามาตรานี้เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลทั่วไปคิดจะกระทำความผิดอีกเพราะผลเสียที่ได้รับไม่คุ้มกับทรรศน์ที่ได้มาจากการกระทำความผิด

3. ทรรศน์ที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด การรับทรรศน์ประเภทนี้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจว่าสมควรจะรับหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าทรรศน์นั้นเป็นของบุคคลที่สามซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ศาลจะมีคำสั่งรับทรรศน์นั้นไม่ได้ กฎหมายอาญาได้บัญญัติการรับทรรศน์ประเภทนี้ไว้ในมาตรา 33 * การ

มาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า

"ในการรับทรรศน์ นอกจากศาลจะมีอำนาจรับตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้รับทรรศน์ดังต่อไปนี้อีกด้วย คือ

- (1) ทรรศน์ซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ
- (2) ทรรศน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรรศน์เหล่านี้เป็นทรรศน์ของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด"

ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 (1) ตอนท้ายได้หมายความว่าทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ หรือได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งตามมาตรา 33 (1) ตอนท้ายได้หมายความว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดด้วยกล่าวคือ เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดไม่ได้ ดังนั้นการริบทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดนี้จึงเป็นการริบทรัพย์สินโดยพ่วงถึงถึงสภาพของสิ่งของที่อาจเป็นอันตรายได้ เช่น การมีกฎหมายสำหรับใช้เพื่อทำการลักทรัพย์ เป็นต้น ส่วนมาตรา 33(2) นั้นเป็นการได้ทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีผล กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน การริบตามอนุมาตรา 33(2) ยังได้รวมถึงผลประโยชน์ใดๆ ของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดด้วยกล่าวคือ เมื่อทรัพย์สินประเภทนี้เป็นทรัพย์สิน ที่มิชอบด้วยกฎหมายทรัพย์สินที่เป็นดอกผลก็ย่อมเป็นสิ่งที่มิชอบด้วยกฎหมายไปด้วย เช่น เงินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด หรือได้จากการขนของหนีภาษี และได้นำเงินนั้นไปฝากธนาคาร ดอกเบี้ย ที่ได้รับจากธนาคารจึงเป็นดอกผลที่สามารถริบได้ เพราะเป็นดอกผลที่เกิดจากทรัพย์สินที่ผิด กฎหมาย และศาลสามารถริบได้

อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 จะกระทำไม่ได้ ถ้าทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลที่สาม ที่ไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วย คำว่า "การรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด" นั้นมิได้หมายความว่าเจ้าของทรัพย์สินต้องรู้เห็นและกระทำจนถึงขนาดเป็นผู้สมคบ ตัวการร่วม หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดเพียงแต่รู้ว่ามีผู้นำทรัพย์สินของตนไปใช้ และตนเองได้สมัครใจปล่อยให้ใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดโดยไม่ขัดขวางก็เป็นการเพียงพอแล้ว⁶² เพราะโดยสภาพของทรัพย์สินนั้นไม่เป็นความผิดโดยตัวของมันเอง หากแต่บุคคลได้นำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิด ความผิดจึงได้เกิดขึ้น ดังนั้นการที่บุคคลใดไม่ได้มีความประสงค์ที่จะนำทรัพย์สินของตนไปใช้ในทางที่ผิดแล้ว การที่รัฐจะริบทรัพย์สินของบุคคลนั้นจึงเป็นการไม่ยุติธรรมสำหรับผู้สุจริต

จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 33 (1) การริบทรัพย์สินจะมีลักษณะเป็นทั้งวิธีการเพื่อความปลอดภัย และ เป็นการลงโทษด้วยที่กล่าวว่าเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยเนื่องจากการริบทรัพย์สินดังกล่าวเป็นการป้องกันไม่ให้นำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิด และเป็นการป้องกันสังคมไม่ให้เกิดความเดือดร้อนจากการใช้ทรัพย์สินนั้นในทางที่ผิด และในกรณีที่เป็น การลงโทษก็เนื่องมาจากโดยปกติทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นแล้วไม่เป็นความผิด และการริบทรัพย์สินดังกล่าวจะกระทำมิได้ เพราะเป็นการทำลายกรรมสิทธิ์ใน

⁶² จิตติ ดิงส์ภักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา หมวด 1, ตอน 2, หน้า 812.

ทรัพย์สิน ของบุคคลผู้นั้น แต่การที่กฎหมายอาญาอนุญาตให้มีการริบทรัพย์สินประเภทนี้ได้ ก็เพื่อเป็นการลงโทษบุคคลที่มีเจตนาจะเอาทรัพย์สินโดยรู้อยู่แล้วว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สิน ที่ได้มาจากการกระทำความผิด จึงอาจถือได้ว่าบุคคลผู้นั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย ดังนั้นศาลจึงต้องมีคำสั่งริบทรัพย์สินของผู้นั้นเสีย เพื่อจะได้ไม่เป็นเยี่ยงอย่างของบุคคลอื่นต่อไป และเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดหลบหนีการลงโทษโดยให้ผู้อื่นรับโทษแทนโดยที่ตนเอง คงรับแต่ผลประโยชน์การที่กฎหมายอาญาได้ระบุให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษแต่เพียงอย่างเดียว ในขณะที่การริบทรัพย์สินเป็นได้ทั้งโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากการที่จะบัญญัติ กฎหมายขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและคุ้นเคย ดังนั้นหากกฎหมายได้แยก บัญญัติให้การริบทรัพย์สินบางประเภทเป็นโทษ บางประเภทเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว อาจก่อให้เกิดความสงสัย และความสับสนแก่ผู้ใช้กฎหมาย

2.3.2 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งเป็นกรณีที่ยกเว้นหลักทั่วไป

การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาถือได้ว่าเป็นหลักกฎหมายพื้นฐาน ทั่วไปในเรื่องการริบทรัพย์สิน ซึ่งอาจจะนำไปใช้กับการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นได้ด้วย การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ หลายฉบับได้บัญญัติหลักการในการริบทรัพย์สิน สอดคล้องกับหลักในประมวลกฎหมายอาญา เช่นพระราชบัญญัติควบคุมอาหารสัตว์เสื่อมคุณภาพ หรืออาหารสัตว์ปลอมปน พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้ริบทรัพย์สินนั้นได้โดยไม่ต้องคำนึง ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้กระทำความผิด และจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่ก็ตาม จะเห็นว่าเป็นหลักที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 แต่ยังมีพระราชบัญญัติ อีกหลายฉบับที่บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้แตกต่างจากประมวลกฎหมายอาญา โดยในพระราชบัญญัติ เหล่านี้อาจจะมีการบัญญัติหลักเฉพาะให้แคบหรือกว้างกว่าหลักในประมวลกฎหมายอาญา ก็ได้ บางพระราชบัญญัติได้ระบุให้ริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดได้ และไม่ต้องคำนึงว่า ทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้ใด เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติ มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 ซึ่งพระราชบัญญัติ นี้เป็นกฎหมายใหม่ที่ออกมาเพื่อจะใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติทางการค้ายาเสพติด ดังนั้นในพระราชบัญญัตินี้จึงมีประเด็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการริบทรัพย์สินแตกต่างจากการ ริบทรัพย์สินโดยทั่วไปอยู่ค่อนข้างมาก นอกจากการริบทรัพย์สินเพื่อปราบปรามยาเสพติดแล้ว ยังมีพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.2535 ซึ่งตราออกมาเพื่อ รองรับสนธิสัญญาที่ประเทศไทยทำไว้กับสหรัฐอเมริกา และเพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการที่จะ ให้ความร่วมมือกับประเทศอื่นต่อไป ดังนั้นการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติความร่วมมือ ระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาจึงเป็นการริบทรัพย์สินตามที่ประเทศไทยได้รับคำร้องขอ จากต่างประเทศ ส่วนรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายเฉพาะสามารถแยกออกได้ดังนี้

2.3.2.1 การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับยาเสพติดที่มีผลใช้บังคับ อยู่นั้นไม่สามารถปราบปรามความรุนแรงในเรื่องนี้ได้ เป็นเพราะพระราชบัญญัติส่วนใหญ่เหล่านี้ จะเน้นหนักไปทางด้านการจัดตั้งระบบในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ส่วนมาตรการการ ลงโทษนั้นแม้จะมีการกำหนดโทษไว้สูงถึงขั้นประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ก็ยังไม่สามารถ ปราบปรามอาชญากรรมดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับยังไม่มีพระราชบัญญัติฉบับใดกล่าวถึงการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้เลย ทั้ง ๆ ที่มาตรการนี้ เป็นการตัดแรงจูงใจในการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วทรัพย์สินดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหายาเสพติดยังคงมีอยู่ และทวีความรุนแรงมากขึ้น ทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดนี้ นอกจากผู้ค้าจะได้นำไปใช้ในการขยายขอบเขตการค้ายาเสพติด ทำให้ภัยอันตรายได้ขยายกว้างขึ้นแล้ว ผู้ค้ายาเสพติดยังได้นำทรัพย์สินประเภทนี้ไปใช้ในการกระทำความผิดอย่างอื่นที่เป็นการกระทบกระเทือนความสงบสุขของสังคมต่อไป ดังนั้นมาตรการที่สำคัญมาตรการหนึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงได้แก่การริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการ กระทำความผิด กล่าวโดยทั่วไปทรัพย์สินที่ได้มาจากการ กระทำความผิดนั้นเป็นทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบตามกฎหมายอาญาอยู่แล้ว แต่จากความเป็นจริงรัฐไม่สามารถดำเนินการริบทรัพย์สิน นั้นได้ เพราะทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด จะได้มาครั้งแรกในรูปของเงิน และมักจะโอนให้กันโดยใช้ระบบทางธุรกิจ เช่นการโอนเงินให้กัน โดยผ่านทางธนาคารแล้วจึงเปลี่ยนสภาพเป็นทรัพย์สินอื่นต่อไป ถึงแม้ว่ารัฐจะสามารถสืบสวนจนรู้ว่าบุคคลผู้กระทำการมีฐานะร่ำรวยผิดปกติ โดยไม่ได้มีรายได้อื่นใดที่จะสร้างความร่ำรวยให้ตนเองได้มากขนาดนั้น แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นโจทก์ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินรายการใดเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด เมื่อโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ศาลก็ไม่สามารถสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นได้⁶³ มาตรการริบทรัพย์สินจึงได้ถูกบัญญัติ ขึ้นในพระราชบัญญัติฉบับใหม่⁶⁴ โดยได้กำหนดให้ริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด 2 ประเภท คือ

64

1. ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่

⁶³ สุรพล ไตรเวทย์, ประเด็นน่าสนใจในร่างกฎหมายปราบปรามยาเสพติดฉบับใหม่. วารสารสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ปีที่ 7 (1-2 มีนาคม 2533-กุมภาพันธ์ 2534)

หน้า 46 - 47.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดมีไว้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งโดยสภาพของทรัพย์สินจะมีความผิดโดยตัวของมันเองหรือไม่ก็ได้ เช่น การนำรถยนต์ไปใช้ในการขนเฮโรอีน กรณีนำรถยนต์ไม่มีสภาพเป็นความผิดโดยตัวเองแต่จะมีความผิด และศาลสามารถริบได้ เมื่อนำไปขนเฮโรอีน หรือ การมีเครื่องมือในการทำเฮโรอีน กรณีนี้เครื่องมือนั้นมีลักษณะเป็นความผิดโดยตัวของมันเองอยู่แล้วเพราะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะใช้ในการกระทำความผิด หรือถ้าขณะนั้น ความผิดยังไม่ได้ปรากฏ แต่ก็สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า สามารถจะนำเครื่องมือดังกล่าวไปทำความผิดในอนาคตได้ ซึ่งเป็นการริบทรัพย์สินตามวิธีการเพื่อปลอดภัย

2. ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด) (fruits of crime หรือ proceeds of crime)⁶⁵ ซึ่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 ได้บัญญัติบทนิยามของคำว่า "ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด" ไว้ในมาตรา 3 ว่าให้หมายความรวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้จ่ายเงิน หรือทรัพย์สินดังกล่าวซึ่งหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เงินหรือทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนสภาพกี่ครั้ง และไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น โอนไปเป็นของบุคคลอื่นหรือปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลอื่นก็ตาม จากบทนิยามในพระราชบัญญัตินี้จะเห็นว่ากฎหมายได้รวมถึงทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดได้มาจากการฟอกเงินด้วย

การฟอกเงิน (money laundering) คือ การเปลี่ยนเงินที่ได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือโดยมิชอบด้วยกฎหมายให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นเงินที่ได้มาโดยชอบหรือ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการฟอกเงินเป็นขบวนการซึ่งบุคคลปกปิดแหล่งที่มาของรายได้ที่ผิดกฎหมาย และทำรายได้นั้นให้กลายเป็นรายได้ที่ชอบด้วยกฎหมาย⁶⁶ การฟอกเงินมีบทบาทอย่างมากต่อกิจกรรมขององค์กรอาชญากรรม โดยเฉพาะอาชญากรรมทางการค้าเฮโรอีน เพราะการฟอกเงินจะทำให้องค์กรอาชญากรรมหมุนเวียน เงินที่ซื้อ-ขายเฮโรอีนไปสู่การลงทุนทางธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมาย และนำกำไรจากการลงทุนมาประกอบอาชญากรรมต่อไป วิธีการฟอกเงินของผู้กระทำความผิดที่ง่ายที่สุด ได้แก่ การโอนเงินทางธนาคาร ซึ่งกระทำได้โดยการที่ผู้กระทำความผิดเปิดบัญชีเงินฝาก ส่วนบุคคลในชื่อต่าง ๆ กันในสถาบันการเงิน แล้วฝากเงินสดเข้าบัญชีในชื่อเหล่านั้น เงินที่

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

⁶⁶ The President's Commission of Organized Crime, Money Laundering : The Problem and the Response (Washington D.C.,: The President's Commission on Organized Crime, 1983), p.7

ฝากนี่ยังสามารถถอนออกจากบัญชีได้โดยการจ่ายเช็คให้แก่บุคคลภายนอก ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าของเงินที่แท้จริงหรือโอนไปยังธนาคารอื่นต่อไป⁶⁷ ซึ่งเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบร่องรอยทางการเงินเหล่านี้ได้ในกรณีของประเทศไทย การนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาโดยประการใดก็ตามธนาคารแห่งประเทศไทยจะไม่มีการตรวจสอบหลักฐานที่แสดงว่าเงินที่นำมาจากต่างประเทศนั้นมีแหล่งที่มาอย่างไร มีการประกอบกิจการตามที่ระบุไว้จริงหรือไม่ จะตรวจสอบเพียงว่าผู้ที่ได้เงินตราต่างประเทศมานั้นได้แสดงหลักฐานการได้มาครบถ้วนหรือไม่ ดังนั้นจึงเป็นช่องทางให้ผู้กระทำความผิดใช้บริษัทที่มีการตั้งขึ้นเพื่อบังหน้า เป็นเครือข่ายในการโอนเงินผ่านระบบสถาบันการเงินได้ นอกจากการฟอกเงิน จะทำได้โดยการผ่านสถาบันการเงินเพื่อทำเงินที่มิชอบด้วยกฎหมายกลายเป็นเงินบริสุทธิ์แล้ว เงินที่ได้มาจากการกระทำความผิดอาจจะแปรเปลี่ยนสภาพเป็นทรัพย์สิน เช่น บ้านและที่ดินหรือเป็นหุ้นส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจที่ถูกกฎหมายได้ ขณะเดียวกันกฎหมายของประเทศไทยก็ไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของบุคคลเป็นการเฉพาะ อีกทั้งยังคุ้มครองสิทธิในทางทรัพย์สิน ของเอกชนอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการตรวจสอบบัญชีธนาคารจะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ที่แน่นอนของการฟอกเงินมีอยู่สองประการ คือ

1. ผู้กระทำความผิดด้วยการค้ายาเสพติด ต้องการที่จะปิดบังความเป็นเจ้าของเงินที่แท้จริง เนื่องจากไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ว่าตนเองเป็นผู้ค้ายาเสพติด และมีส่วนร่วมในการโอนเงินสดซึ่งได้มาโดยผิดกฎหมาย
2. ผู้กระทำความผิดด้วยการค้ายาเสพติดประสงค์ที่จะเปลี่ยนรูปแบบของเงินที่ได้มาจากค้ายาเสพติด และการฟอกเงินเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถลดปริมาณเงินจำนวนมหาศาลกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสายตาบุคคลภายนอก⁶⁸

ตามหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาความทั่วไปของประเทศไทยภาระการพิสูจน์จะเป็นไปตามหลักทั่วไปที่ยึดหลักคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหา นั้น กฎหมายจึงได้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด โดยที่ผู้กล่าวหาหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่

⁶⁷ Jim Smith, Report and Recommendation Attorney General's Study Commission on Money Laundering (Florida : Department of Legal Affairs, 1984), pp.8-9. (mimeographed)

⁶⁸ ปิยะพันธ์ สารากรบริรักษ์, "การกำหนดความผิดอาญาฐานเกี่ยวกับการฟอกเงิน", หน้า 44.

ต้องพิสูจน์ให้ได้ตามที่กล่าวหา แต่ในกรณีการรับทรัพย์สินของผู้ค้ายาเสพติดนั้น ในเรื่องของ การพิจารณาพิสูจน์กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้พิสูจน์ที่มาของทรัพย์สิน ซึ่งเป็นหลักที่ ใช้ผ่อนคลายเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปของการพิจารณาพิสูจน์ เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นเรื่องยากที่ผู้กล่าวหา จะเข้าไปพิสูจน์ว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่ผู้ถูกกล่าวหาได้มาจากการกระทำความผิด ประกอบ กับทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดนั้นผู้ครอบครองย่อมเป็นผู้ที่ทราบดีกว่าผู้อื่นว่าทรัพย์สิน นั้นตนได้มาด้วยวิธีการใด และพยานหลักฐานต่าง ๆ ย่อมอยู่ใน ความรู้เห็นส่วนตัวของผู้กระทำความผิดแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น จึงไม่เป็นการยากที่จะนำ พยานหลักฐานที่ตนเองรู้ออกมาแสดงต่อศาลเพื่อช่วยให้ทรัพย์สินของตนพ้นจากการถูกริบ นอกเหนือจากนี้การที่มีข้อเท็จจริงบางอย่างเกิดขึ้นโดยปกติข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งจะเกิดขึ้นตามมา ฝ่ายที่ปฏิเสธความเป็นไปได้ของข้อเท็จจริงอย่างหลังจะต้องมีหน้าที่รับภาระการพิสูจน์ไปเพื่อ แสดงความบริสุทธิ์ของตนเอง กล่าวคือผู้ที่ค้ายาเสพติดย่อมมีทรัพย์สินมากซึ่งเป็นข้อเท็จจริง ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ถ้าผู้ถูกกล่าวหาปฏิเสธย่อมมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ ความบริสุทธิ์ของทรัพย์สินนั้น

ในเรื่องความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดถ้ารัฐไม่ยอมผ่อนคลายเป็นหลักในเรื่องการพิจารณา พิสูจน์ โดยให้หน้าที่นำสืบตกอยู่กับฝ่ายผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดแล้ว รัฐก็ไม่อาจเข้ารับทรัพย์สินของ ผู้กระทำความผิดได้ เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นได้มาจากการกระทำความผิด หรือไม่ และทรัพย์สินก็จะถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดครั้งต่อไป ก่อให้เกิดความกระทบ กระเทือนต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศต่อไป อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ ผ่อนคลายหลักในเรื่องการพิจารณาพิสูจน์ไม่ใช่ของใหม่ที่เพิ่งมีในพระราชบัญญัติฉบับนี้ แต่ได้มีการ กำหนดไว้ในกฎหมายต่าง ๆ ถึง 13 ฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 211, 286 เป็นต้น

การรับทรัพย์สินกรณีของการค้ายาเสพติดนั้น รัฐไม่สามารถรับทรัพย์สินของผู้ต้องหา ได้ทันทีที่สืบรู้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด หากแต่ต้องมีกลไกที่เหมาะสมและเป็นธรรมใน การรับทรัพย์สิน ดังนั้นการรับทรัพย์สินจึงเริ่มต้นด้วยเลขานุการสำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) มีคำสั่งให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ต้องหาว่า ค้ายาเสพติด ซึ่งพระราชบัญญัติมาตราการป้องกัน ฯ มาตรา 15 ได้กำหนดให้คณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการฯ ดังกล่าวประกอบด้วย ประธาน ป.ป.ส. เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงยุติธรรม อัยการสูงสุด เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกาผู้อำนวยการสำนักงาน ตรวจเงินแผ่นดิน อธิบดีกรมตำรวจ อธิบดีกรมบังคับคดี อธิบดีกรมศุลกากร อธิบดีกรมที่ดิน ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นกรรมการ และเลขานุการเป็นกรรมการและเลขานุการ ต่อจากนั้นเจ้าของทรัพย์สินก็มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ต่อคณะกรรมการดังกล่าวว่าตนได้ทรัพย์สินนั้น มาโดยชอบด้วยกฎหมาย หากพิสูจน์ไม่ได้คณะกรรมการก็มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้น

ไว้ชั่วคราวก่อนเพื่อป้องกันการยักย้ายถ่ายเททรัพย์สิน กล่าวคือจะยังไม่เอาทรัพย์สินนั้นมาเป็นของแผ่นดินทันที แต่จะยึดหรืออายัดไว้เพื่อรอผลการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาของศาลก่อน และเมื่อผู้กระทำความผิดถูกดำเนินคดีแล้ว และศาลได้มีคำพิพากษาว่าผู้นั้น กระทำความผิดจริง ทรัพย์สินนั้นจึงจะตกเป็นของแผ่นดินโดยที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นระหว่างนี้เจ้าของทรัพย์สินสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของทรัพย์สินได้อีกครั้งหนึ่ง ถ้าไม่สามารถพิสูจน์ได้ศาลก็จะมีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นให้ตกเป็นของแผ่นดินต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง ซึ่งจะลงโทษนอกราชอาณาจักรไม่ได้แต่เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นความผิดสากล ดังนั้นพระราชบัญญัตินี้ได้มีการกำหนดขอบเขตให้กว้างครอบคลุมในลักษณะของความผิดสากล ซึ่งได้มีการบัญญัติขอบเขตลักษณะของความผิดนี้ไว้ในมาตรา 5 ว่า

"ผู้ใดกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แม้จะกระทำนอกราชอาณาจักรผู้นั้นจะต้องรับโทษในราชอาณาจักร ถ้าปรากฏว่า

(1) ผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดคนใดคนหนึ่งเป็นคนไทย หรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย หรือ

(2) ผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าวและได้กระทำโดยประสงค์ให้ความผิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักรหรือรัฐบาลไทยเป็นผู้เสียหาย หรือ

(3) ผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าวและการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐที่การกระทำเกิดขึ้นในเขตอำนาจของรัฐนั้น หากผู้นั้นได้ปรากฏตัวอยู่ในราชอาณาจักรและมีได้มีการส่งตัวผู้นั้นออกไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

ทั้งนี้ให้นามตรา 10 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรานี้จะเห็นได้ว่าความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติดกฎหมายจัดให้เป็นความผิดสากล เนื่องจากประเทศไทยสามารถพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดได้ โดยที่ไม่คำนึงว่า ผู้กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดภายในราชอาณาจักร หรือผู้นั้นเป็นคนไทยหรือไม่ เพียงแต่การกระทำความผิดนั้นมีลักษณะเข้าองค์ประกอบตามกฎหมายก็เป็นการเพียงพอแล้วที่ประเทศไทยจะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องรับคำร้องขอจากประเทศที่เกี่ยวข้องก่อน

2.3.2.2. การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศ
ทางอาญา พ.ศ. 2535

ปัจจุบันกลุ่มผู้ประกอบการได้อาศัยความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ในการขยายตัวของอาชญากรรมจนกลายเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นการสกัดกั้นความแพร่หลายของอาชญากรรมเหล่านี้ประเทศต่าง ๆ จึงมีความคิดที่จะมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินคดีอาญาระหว่างประเทศขึ้น เช่น การโอนตัวนักโทษ หรือการส่งผู้ร้ายข้ามแดน เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ประเทศไทยจึงได้ทำสนธิสัญญาดังกล่าวด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญากับประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นในปี ค.ศ.1986 (treaty between the kingdom of Thailand and the United States on mutual assistance in criminal matters) และต่อมาได้ออกพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.2535 เพื่อเป็นการอนุวัติการตามสนธิสัญญาดังกล่าว และเพื่อเป็นกฎหมายแม่บทสำหรับการให้ความช่วยเหลือทางอาญากับประเทศอื่น ๆ ต่อไป ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กล่าวถึงความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไว้ 8 ข้อ ดังนี้คือ ในเรื่องการสืบพยานบุคคล และการสอบปากคำบุคคล การจัดหาให้ซึ่งเอกสารบันทึกและพยานหลักฐานการส่งเอกสาร การปฏิบัติตามคำร้องขอในการค้น และการยึด การโอนตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังเพื่อการสืบพยานบุคคล การสืบหาตัวบุคคล การเริ่มกระบวนการทางอาญาตามคำร้องขอ และการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการริบทรัพย์สิน ซึ่งเรื่องการริบทรัพย์สินนี้เป็นแนวความคิดใหม่ในการปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตัดความร่ำรวยทางทรัพย์สินของผู้ประกอบอาชญากรรม ขณะเดียวกันความร่วมมือในเรื่องนี้เป็นการกระทบเทือนต่ออำนาจอธิปไตยของประเทศผู้รับคำร้องขออยู่พอสมควร เนื่องจากเป็นการการบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงได้กำหนดว่าการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจะทำได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาของศาลไทยก่อน

การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อใช้กับความผิดอาญาทั่ว ๆ ไป โดยมีแนวความคิดว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่ง จึงต้องมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก่อนเสมอ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติที่ให้ความร่วมมือในทางอาญาระหว่างประเทศ แม้ว่าการกระทำความผิดจะเกิดขึ้นนอกประเทศถ้าอยู่ในหลักเกณฑ์ของ ม.9 แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"การให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) ประเทศไทยอาจให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศผู้ร้องขอได้แม้ว่าไม่มีสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาระหว่างกันแต่ประเทศผู้ร้องขอต้องแสดงว่าจะให้ความช่วยเหลือในทำนองเดียวกันเมื่อประเทศไทยร้องขอ

(2) การกระทำซึ่งเป็นมูลกรณีของความช่วยเหลือนั้นเป็นความผิดที่มีโทษฐานใดฐานหนึ่งตามกฎหมายไทย เว้นแต่เป็นกรณีที่ประเทศไทยกับประเทศผู้ร้องขอมีสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาต่อกันและขอความในสนธิสัญญาระบุไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ ความช่วยเหลือดังกล่าวต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

(3) ประเทศไทยอาจปฏิเสธคำร้องขอความช่วยเหลือหากคำร้องขอนั้นกระทบกระเทือนอธิปไตย ความมั่นคง หรือสาธารณะประโยชน์ที่สำคัญอื่น ๆ ของประเทศไทยหรือเกี่ยวเนื่องกับความผิดทางการเมือง

(4) การให้ความช่วยเหลือต้องไม่เกี่ยวเนื่องกับความผิดทางทหาร "

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาอาจจะเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. อาจเกิดขึ้นจากสนธิสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศเฉพาะคู่สัญญา ถ้าสนธิสัญญา หรือข้อตกลงได้ระบุไว้ อย่างไรก็ตามก็ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในข้อตกลงนั้น

2. อาศัยหลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติ (reciprocity) และหลักอรรถยาศัยไมตรี (comity) กล่าวคือจากหลักดังกล่าว แม้จะไม่มีสนธิสัญญาหรือข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาต่อกัน แต่ถ้าประเทศใดเคยให้ความช่วยเหลือทางอาญาไว้แล้ว ประเทศไทยก็มีหน้าที่ต้องให้ความช่วยเหลือทางอาญาแก่ประเทศนั้นในเรื่องเดียวกันเป็นการตอบแทน หากประเทศนั้นร้องขอ เช่น ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางอาญากับประเทศเยอรมัน โดยตรง แต่เท่าที่ผ่านมาประเทศไทยได้ให้อุเคราะห์แก่ประเทศเยอรมันในเรื่องการสืบพยาน หลักฐานในศาลไทยมาโดยตลอด ขณะเดียวกันประเทศเยอรมันก็สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ ประเทศไทยในเรื่องการสืบพยานหลักฐานในเยอรมันได้ หากประเทศไทยร้องขอ เพราะกฎหมายภายในประเทศเยอรมันยินยอมให้ศาลจากต่างประเทศเข้าไปนั่งฟังคำเบิกความของพยานในศาลเยอรมันได้ที่ผ่านมาศาลไทยได้เคยให้ความอนุเคราะห์ศาลเยอรมันรวม 2 ครั้ง คือปี ค.ศ. 1976 และ ปี ค.ศ. 1990 ดังนี้ ที่ผ่านมาศาลไทยก็เคยให้ความอนุเคราะห์ศาลเยอรมันรวม 2 ครั้ง เมื่อ ปี ค.ศ. 1976 ศาลเมือง Frankfurtam Main มีหนังสือขอความร่วมมือมายังศาลไทยให้ช่วยสืบพยานบุคคลให้ในคดีข้อหาลักลอบนำยาเสพติดจากประเทศไทยเข้าไปยังประเทศเยอรมัน และ ปี ค.ศ. 1990 ศาลแขวงเมือง Stuttgart ประเทศเยอรมัน มีหนังสือขอให้ศาลไทยช่วยสืบพยานบุคคลชื่อ นาย ไฮน์ช ไรน์โฮลด์ เชียร์เล่ บุคคลสัญชาติเยอรมัน ซึ่งต้องโทษจำคุกอยู่ในประเทศไทยให้ ซึ่งเป็นคดีระหว่างพนักงานอัยการเยอรมันเมือง Stuttgart โจทก์ กับนาย Michail Dimitra Kopoulos นาย Edward Szwarnowiecki จำเลย

พร้อมกับส่งผู้พิพากษาศาลแขวงเมือง 2 นาย ผู้แทนจากกรมอัยการเมื่อ Stuttgart และทนาย
 จำเลยเข้าร่วมฟังการ พิพากษาสืบพยานด้วย⁶⁹ อย่างไรก็ตาม ศาลไทยจะไม่อนุญาตให้ศาลหรือ
 ผู้พิพากษาของรัฐต่างประเทศที่เข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีด้วยนั้น ชักถามพยานเป็นอันขาด
 เพียงแต่อนุญาตให้ผู้พิพากษาเยอรมันอยู่ร่วมด้วยในห้องพิจารณาคดีในฐานะผู้เข้าร่วมฟังการ
 พิจารณาเท่านั้น ซึ่งถ้าศาลไทยยอมให้ศาลของรัฐต่างประเทศมาดำเนินการสืบพยานที่สมบูรณ์
 แบบในเขตของประเทศไทยได้ ก็เท่ากับว่าประเทศไทยได้สูญเสียอำนาจอธิปไตยทางศาลแล้ว

กรณีการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ นั้น แม้ว่าการกระทำ
 ความผิด และการดำเนินกระบวนวิธีพิจารณาคดีความพิพาทคดีในต่างประเทศแต่ถ้ามีทรัพย์สิน
 ที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดอยู่ในประเทศไทยศาลไทย
 สามารถมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นได้ ซึ่งมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ ได้บัญญัติ
 ไว้ดังนี้

ในกรณีที่ได้รับคำร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศให้ดำเนินการริบหรือยึด
 ทรัพย์สินที่อยู่ประเทศไทย ให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตอำนาจ
 เพื่อขอให้ศาลพิพากษาริบหรือมีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินนั้น

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง หากจำเป็นให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ * ทำการสอบสวนหรือจะ
 มอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดทำการสอบสวนแทนก็ได้ *

จากมาตรานี้จะเห็นได้ว่าการที่ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้นั้น
 ต้องมีคำร้องขอความช่วยเหลือจากศาลต่างประเทศก่อน ศาลไทยจะดำเนินการริบทรัพย์สิน

⁶⁹ วรวิทย์ฤทธิพิศ, "ความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาว่าด้วยการสืบพยาน
 หลักฐานในศาลไทย", วารสารอัยการ ปีที่ 15 ฉบับที่ 177 (พฤศจิกายน 2535): หน้า 36.
 มาตรา 4 แห่ง พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535
 กำหนดว่า

* "เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ" หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการ
 ให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศตามคำร้องขอความช่วยเหลือที่ผู้ประสานงานกลางส่งให้ตาม
 พระราชบัญญัติ

นั่นเองไม่ได้ แต่ในขณะที่เดียวกันต่างประเทศก็ไม่สามารถเข้ามาบริบททรัพย์สินในประเทศไทยได้ทันทีที่พิพากษาว่าผู้กระทำความผิดต้องถูกริบทรัพย์สิน หากแต่จะต้องนำเอาคำพิพากษานั้นมาให้ศาลไทยออกคำสั่ง หรือมีคำพิพากษาให้ริบก่อน ซึ่งการยื่นคำร้องขอตามมาตรา 33 ไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนก่อนเพราะเป็นการยื่นคำร้องโดยไม่ได้ขอให้ลงโทษผู้ใด ส่วนการ "สอบสวน" ตามวรรคสองนั้น หมายถึงการรวบรวมหลักฐานข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดว่าเข้าเกณฑ์ที่ศาลไทยจะริบได้หรือไม่ และทรัพย์สินที่ขอให้ริบให้ผู้นั้นอยู่ในประเทศไทยจริงหรือไม่ แต่ไม่ใช่เป็นการสอบสวนหาผู้กระทำความผิดเป็นคดีใหม่

การที่ศาลไทยจะพิพากษาให้ริบทรัพย์สินตามคำร้องขอได้นั้น มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ ได้บัญญัติว่า

" ศาลจะพิพากษาให้ริบทรัพย์สินตามคำร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศก็ได้เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลต่างประเทศให้ริบทรัพย์สินนั้น และทรัพย์สินนั้นอาจถูกริบได้ตามกฎหมายไทย

ในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินก่อนมีคำพิพากษา หรือมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินแล้วแต่คำพิพากษายังไม่ถึงที่สุด และทรัพย์สินนั้นอาจถูกยึดได้ตามกฎหมายไทย ถ้าศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินนั้นไว้ก็ได้

การริบหรือยึดทรัพย์สินตามมาตรา 33 ให้ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งได้ แม้ว่าการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้มีการริบหรือยึดทรัพย์สินนั้นจะมิได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักรก็ตาม "

มาตรา 33 วรรค 1 เป็นบทบัญญัติที่เชื่อมโยงกับมาตรา 32 คือการที่ศาลไทยจะมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 ได้นั้น จะต้องมีการพิพากษาถึงที่สุดของศาลต่างประเทศก่อน ถ้าคำพิพากษาของศาลต่างประเทศยังไม่ถึงที่สุดศาลไทยไม่มีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินนั่นเองได้ และทรัพย์สินนั้นกฎหมายไทยต้องไม่มีบทบัญญัติห้ามริบไว้ กล่าวคือจะพิจารณาจากกฎหมายไทยเป็นหลักประเทศไทยจะช่วยเหลือริบหรือยึดทรัพย์สินให้ต่างประเทศในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้ทำได้เท่านั้นถ้าทรัพย์สินใดไม่อาจถูกริบได้ตามกฎหมายไทยแล้ว ประเทศไทยก็จะไม่ริบทรัพย์สินนั้นให้โดยไม่ต้องคำนึงว่าเหตุที่กระทำความผิดจะเกิดที่ใด และทรัพย์สินที่ต้องริบตั้งอยู่ที่ใด กรณีมาตรา 33 วรรค 2 นั้น เป็นการริบทรัพย์สินก่อนที่ศาล ต่างประเทศจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด เนื่องจากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในต่างประเทศ แต่ทรัพย์สินได้ถูกย้ายเข้ามาในประเทศไทย เพื่อไม่ให้ทรัพย์สินดังกล่าวถูกยึดย้ายถ่ายเทไปที่อื่น หรือถูกทำลาย ศาลต่างประเทศก็จะทำคำร้องขอให้ศาลไทยยึดทรัพย์สินไว้ก่อนเพื่อไม่ให้เกิดการพิจารณาคดีที่กำลัง

คำเินอยู่ในต่างประเทศเสียหาย มาตรา 33 วรรคสุดท้ายนั้น เป็นการยกเว้นเขตอำนาจศาล ซึ่งตามปกติถ้าความผิดไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย หรือความผิดนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ประเทศไทยแล้วศาลไทยไม่มีอำนาจในการสั่งให้ริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้ เนื่องจาก การริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่งในทางอาญา ศาลที่มีอำนาจพิพากษาลงโทษได้คือศาลที่ คดีนั้นอยู่ในเขตอำนาจ แต่ตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการยกเว้นเขตอำนาจศาลเพื่อให้การร่วมมือ ในการปราบปรามอาชญากรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงให้อำนาจศาลไทยออกคำสั่งริบ ทรัพย์สินนั้นได้ถ้าทรัพย์สินนั้นอยู่ในประเทศไทย โดยการริบนั้นอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายไทย ถึงแม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วเหตุได้เกิดขึ้นนอกประเทศก็ตามให้ถือเสมือนหนึ่งว่าเหตุเกิดขึ้นใน ประเทศไทย

จากมาตรา 33 นี้ สรุปได้ว่า ศาลไทยสามารถมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินได้ แม้ว่าการกระทำ เกิดนอกประเทศก็ตาม และการริบทรัพย์สินจะมี 2 ลักษณะ คือ

1. การยื่นคำร้องขอให้ยึดทรัพย์สินโดยที่ศาลต่างประเทศยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ริบ
2. การยื่นคำร้องขอให้ริบทรัพย์สินภายหลังที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินนั้นแล้ว มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติ ความร่วมมือฯ ได้บัญญัติว่า

" ทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบตามความในสวนนี้ให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะ พิจารณาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้ "

ซึ่งมาตรา 35 ได้กำหนดให้ทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบตกเป็นของแผ่นดินไทย ซึ่ง เป็นไปตามกฎหมายภายในของประเทศไทย เนื่องจากความมุ่งหมายหลักของพระราชบัญญัตินี้ คือความร่วมมือในการปราบปรามอาชญากรรมเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดนำผลประโยชน์ที่ ได้รับไปใช้ในการกระทำความผิดอีก ไม่ใช่การริบทรัพย์สินที่มีจุดประสงค์ในการแบ่งปันผล ประโยชน์ในทรัพย์สินที่ริบได้และการที่จะริบทรัพย์สินได้นั้นต้องมีการสอบสวนถึงทรัพย์สินนั้นก่อน ซึ่งพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ มาตรา 34 ได้บัญญัติไว้ว่า

" การสอบสวน การยื่นคำร้อง การพิจารณาการพิพากษา และการมีคำสั่งเกี่ยวกับการ ริบหรือยึดทรัพย์สินนั้นให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวล กฎหมายอาญาว่าด้วยการริบทรัพย์สินมาใช้บังคับโดยอนุโลม "

ซึ่งการสอบสวนในกรณีนี้ หมายถึงการสอบสวนของพนักงานอัยการว่า มีทรัพย์สินอะไรบ้างที่สามารถริบได้ตามกฎหมายไทยและทำอย่างไรจึงจะริบทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมายไทย ซึ่งบางครั้งทรัพย์สินนั้นได้ถูกเคลื่อนย้ายไปที่อื่นแล้ว จึงต้องมีการสอบสวนพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ ได้บัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลมนอกจากการสอบสวนแล้ว กฎหมายยังได้รวมถึงการยื่นคำร้องการพิจารณาการพิพากษา และการมีคำสั่งเกี่ยวกับการริบหรือยึดทรัพย์สิน นั้นด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วว่าการที่ศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ ได้ต่อเมื่อได้รับคำร้องขอจากต่างประเทศก่อน สำหรับกรณีของประเทศที่มีสนธิสัญญากับประเทศไทยในเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญา หากต้องการจะขอความช่วยเหลือให้ทำคำร้องส่งไปยังผู้ประสานงานกลาง (central authority) ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือโดยตรง โดยมีหน้าที่รับและส่งคำร้องขอตลอดจนประสานงานในเรื่องเกี่ยวกับการให้และขอริบความร่วมมือทุกชนิด ในที่นี้ได้แก่ อัยการสูงสุด หรือผู้ซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมาย เมื่อผู้ประสานงานกลางได้รับคำร้องขอ จะต้องพิจารณาหรือวินิจฉัยเรื่องนั้น ๆ ว่า คำร้องขอจะต้องพิจารณาหรือวินิจฉัยเรื่องนั้น ๆ ว่า คำร้องขออยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะให้ความช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ หรือไม่ ประเทศผู้ร้องขอได้ดำเนินการตามขั้นตอนและมีเอกสารถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ ถ้าเห็นว่าคำร้องขอนั้นไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ เนื่องจากอาจมีผลกระทบกระเทือนอธิปไตยความมั่นคงหรือด้วยเหตุอันใดที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ หรือดำเนินการไม่ถูกต้องตามขั้นตอน หรือเอกสารไม่ครบถ้วนถูกต้อง ผู้ประสานงานกลางจะต้องรับแจ้งปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือพร้อมเหตุผล หรือแจ้งเงื่อนไขที่จำเป็นหรือเหตุขัดข้องให้ผู้ร้องขอทราบ แต่ถ้าเห็นว่าคำร้องขอนั้นอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะให้ความช่วยเหลือได้ ผู้ประสานงานกลางจะต้องส่งคำร้องขอนั้นให้อัยการพิเศษฝ่ายคดี ดำเนินการต่อไป และคำวินิจฉัยของผู้ประสานงานกลางเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือให้ถือเป็นยุติ ขณะเดียวกันผู้ประสานงานกลางจะต้องส่งเรื่องต่าง ๆ ที่ดำเนินการแล้วให้คณะกรรมการกลาง * พิจารณาให้ความเห็น เว้นแต่คณะกรรมการกลางมีมติกำหนดแนวปฏิบัติไว้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่คณะกรรมการกลางมีความเห็นไม่ตรงกับคำวินิจฉัยของผู้ประสานงานกลาง ผู้ประสานงานกลางจะต้องเสนอความเห็นและคำวินิจฉัยไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งการ หากนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งเป็นประการใดก็ต้องดำเนินการตามนั้น

*1 มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า

ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงกลาโหม ผู้แทนกระทรวง ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงกลาโหม, ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ, ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย, ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม, ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด,

สำหรับประเทศที่ไม่มีสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญากับประเทศไทยมาตรา 10 ** แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือฯ ได้กำหนดให้ส่งคำร้องขอโดยวิธีการทางการทูต ดังนี้คือ ประเทศผู้ร้องขอจะต้องทำหนังสือร้องขอความช่วยเหลือผ่านสถานเอกอัครราชทูตของทั้งสองประเทศ เมื่อกระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทยได้รับคำร้องขอแล้วจะส่งเรื่องไปให้ผู้ประสานงานกลาง เมื่อผู้ประสานงานกลางได้รับคำร้องขอแล้วต้องพิจารณาวินิจฉัยว่าคำร้องนั้นอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะให้ความช่วยเหลือได้หรือไม่ หากคำร้องขอ นั้นอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะให้ความช่วยเหลือได้ผู้ประสานงานกลางก็จะส่งเรื่องหรือแจ้งให้อัยการพิเศษดำเนินการต่อไปโดยมีขั้นตอนและวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับประเทศที่มีสนธิสัญญา อย่างไรก็ตามสำหรับประเทศที่ไม่มีสนธิสัญญาการทำหนังสือแจ้งไปยังประเทศผู้ร้องขอให้แสดงยืนยันว่าประเทศผู้ร้องขอจะให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในทำนองเดียวกัน เมื่อประเทศไทยร้องขอซึ่งเป็นไปตามหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติ

*1

และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นไม่เกินสี่คน ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ และให้ข้าราชการอัยการคนหนึ่งตามที่คณะกรรมการแต่งตั้งเป็นเลขานุการ เพื่อให้ความเห็นประกอบการศึกษาและวินิจฉัยของผู้ประสานงานกลาง ในการให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศและการขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่อาจมีผลกระทบกระเทือนอธิปไตย ความมั่นคง ประโยชน์สาธารณะที่สำคัญ หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือเกี่ยวเนื่องกับความผิดทางการเมือง หรือความผิดทางทหาร

เมื่อมีการขอความช่วยเหลือตามมาตรา 10 หรือมาตรา 36 และผู้ประสานงานกลางได้ดำเนินการตามมาตรา 11 แล้ว ให้ผู้ประสานงานกลางส่งเรื่องดังกล่าวให้คณะกรรมการ โดยทันทีเพื่อพิจารณาให้ความเห็น เว้นแต่ คณะกรรมการจะมีมติกำหนดแนวปฏิบัติไว้เป็นอย่างอื่น

ในกรณีที่คณะกรรมการมีความเห็นไม่ตรงกับคำวินิจฉัยของผู้ประสานงานกลางให้ผู้ประสานงานกลางเสนอความเห็นและคำวินิจฉัยดังกล่าวไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งการตามมาตรา 11 วรรคห้า หรือมาตรา 38 วรรคสอง แล้วแต่กรณี

**2 มาตรา 10 ประเทศที่มีสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญากับ ประเทศไทย หากประสงค์จะขอความช่วยเหลือตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้จากประเทศไทยให้ทำคำร้องขอความช่วยเหลือส่งไปยังผู้ประสานงานกลาง แต่สำหรับประเทศที่ไม่มีสนธิสัญญาดังกล่าวกับประเทศไทย ให้ส่งคำร้องขอโดยวิธีทางการทูต

คำร้องขอความช่วยเหลือให้ทำตามแบบ หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ผู้ประสานงานกลางกำหนด

ในกรณีของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามคำร้องขอนั้น โดยหลักแล้วประเทศผู้ได้รับประโยชน์คือประเทศผู้ร้องขอจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด ยกเว้นได้มีการตกลงกันไว้เป็นกรณีพิเศษ ส่วนค่าใช้จ่ายปลีกย่อยที่นอกเหนือจากค่าใช้จ่ายที่สำคัญมักจะตกเป็นภาระของประเทศผู้รับคำร้องขอ โดยถือว่าเป็นบริการที่ประเทศคู่สัญญาจะต้องปฏิบัติให้แก่กันอย่างไรก็ตามการที่จะกำหนดว่าประเทศใดจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายจำนวนเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละประเทศโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การริบทรัพย์สินเป็นทั้งวิธีการลงโทษ และเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมให้ประสบผลสำเร็จวิธีหนึ่ง ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงควรให้ความร่วมมือกันในการริบทรัพย์สิน

จากที่กล่าวมาแล้วว่าประเทศไทยมีการริบทรัพย์สินทางอาญา และการริบทรัพย์สินในกฎหมายเฉพาะ ซึ่งการริบทรัพย์สินในการกระทำความคิด เกี่ยวกับการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นกฎหมายเฉพาะฉบับหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างจากการริบทรัพย์สินทางอาญา แต่การริบทรัพย์สินในกฎหมายดังกล่าวก็เป็นการขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตามประเทศต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องมีมาตรการริบทรัพย์สินอยู่ เพราะเห็นว่ามาตรการริบทรัพย์สินในการกระทำความคิด เกี่ยวกับการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นการตัดโอกาสไม่ให้ผู้ลักลอบค้ายาเสพติดนำทรัพย์สินนั้นไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว และเพื่อไม่ให้นำทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินนั้นไปขยายเครือข่าย หรือนำไปกระทำความคิด ทางอาญาในลักษณะอื่นได้อีก

อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดก็ยังคงมีปัญหาอุปสรรคอยู่ เพราะอาชญากรรมการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศและอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งถ้าประเทศต่าง ๆ ไม่ให้ความร่วมมือแล้ว การปราบปรามก็จะได้ไม่ผล ซึ่งจะกล่าวต่อไป